

**ЦАР ТАХЛЫН МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН АМЬДРАЛД
ҮЗҮҮЛСЭН НӨЛӨӨЛӨЛ БА АЛДАГДСАН БОЛОМЖИЙН ЗАРДАЛ**

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Ш.Батцэнгэл,
Д.Халиун, О.Билгүүтэй*

ГАРЧИГ

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

1.ЦАР ТАХЛААС ШАЛТГААЛЖ ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН АМЬДРАЛД ГАРСАН
ӨӨРЧЛӨЛТ

2.МАКРО ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН САЛБАРЫН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, ГАРСАН
ӨӨРЧЛӨЛТ

3.ЦАР ТАХЛЫН УЛМААС ГАРСАН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН АЛДАГДСАН
БОЛОМЖИЙН ЗАРДАЛ

4.ЭДИЙН ЗАСАГ, САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ОРЧНЫ ХҮРЭЭНД АВЧ
ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭ, НӨЛӨӨЛӨЛ

5.ЦАР ТАХЛЫН ҮЕД САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ОРЧНЫ ХҮРЭЭНД АВЧ
ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТОЙМ

6. НИЙГМИЙН ХҮРЭЭНД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭ, НӨЛӨӨЛӨЛ
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу “Цар тахлын эдийн засаг, нийгэмд үзүүлсэн нөлөөлөл ба алдагдсан боломжийн зардал” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгааны хүрээлэнд гүйцэтгэлээ. Сэдвийн хүрээнд цар тахлаас шалтгаалж эдийн засаг, нийгмийн амьдралд гарсан өөрчлөлтүүд болон макро эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн орчин, нийгмийн хамгааллын хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, тэдгээрийн нөлөөллийг судалснаас гадна цар тахлын улмаас эдийн засаг, нийгэмд учирсан алдагдсан боломжийн өртгийг тоон шинжилгээний аргаар тооцоолж харьцуулсан дүгнэлт гаргав.

Түлхүүр үг: *Цар тахал, макро эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн орчны үзүүлэлтүүд, нийгмийн үзүүлэлтүүд*

Keywords: *Covid-19, macroeconomic variables, financial environment indicators, social indicators*

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Монгол Улсын Засгийн газар “КОВИД-19” цар тахлын халдварыг тогтоон барих, нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг нь бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байна.

Нийт дүнгээр нь авч үзвэл, Монгол Улсын хувьд 2020 оны 4-р сараас 2021 оны 6 дугаар сарын хооронд 3.27 их наяд төгрөгийн төсвийн нэмэлт зарлага, 1.9 их наяд төгрөгийн төлөвлөсөн орлогын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, 649 тэрбум төгрөгийн төсвийн гадуурх санхүүжилт зэрэгт 5.1 их наяд төгрөгийг ковидын сөрөг нөлөөллийг бууруулахад зарцуулаад байна.

Алдагдсан боломжийн зардлын тооцооллын хувьд:

Алдагдсан боломжийн өртөг зардлыг 2020 оны жилийн эцсийн ковидтой байх үеийн гүйцэтгэлийн үр дүнг ковидгүй байх үеийн төсөөлөлтэй харьцуулан тооцоолсон бөгөөд энэхүү тооцооллын үр дүнд ковидгүй байсан бол 2020 онд:

- ДНБ ойролцоогоор 2.4 их наяд төгрөгөөр их;
- Засгийн газрын өрийн хэмжээ буюу төсвийн алдагдал 1.6 их наяд төгрөгөөр, бага;
- Экспорт 2.8 их наяд төгрөгөөр, импорт 6.2 их наяд төгрөгөөр өндөр;
- Хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо 1700-аар одоо байгаа түвшнээс өндөр байх байжээ.

Түүнээс гадна ажилгүй иргэдийн тоо 23 мянга орчмоор цөөн, өрхийн дундаж мөнгөн орлого 197.5 мянган төгрөгөөр ахиу байх байсан гэсэн үр дүн гарлаа.

Ковидтой байх үеийн эдийн засаг, нийгмийн амьдралд гарсан үр дүн бол цар тахлын сөрөг үр нөлөө болон түүнийг бууруулах чиглэлээр төр, засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, хүчин чармайлтын үр дүн мөн.

Монгол Улсын засгийн газрын өрийн хэмжээ нэмэгдэж байгаа хэдий ч Монгол улсын Засгийн газар, Монгол-банкнаас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүнд төрөөс таваар мөнгөний харилцаа хэвийн явагдах орчинг бүрдүүлэх, эдийн засгийн өсөлтийг хангах, өрхийн амьжиргаа, боловсрол, эрүүл мэнд зэрэг нийгмийн үзүүлэлтүүдийн чанарыг боломжит түвшинд барих чиглэлээр ажиллаж байна.

2020 оны эдийн засаг, нийгмийн үзүүлэлтүүдийг 2019 онтой харьцуулж хийсэн судалгааны үр дүнгийн хувьд:**Макро эдийн засгийн хүрээнд:**

ДНБ-ний бүрдэл хэсэг болох худалдаа, үйлчилгээ, аялал жуулчлалын салбарууд эрсдэлтэй нөхцөл байдалд байсаар байна. 2019 онтой харьцуулахад 2020 онд ДНБ 5.3 хувиар буурчээ. Эдийн засгийн өсөлтийг бууруулахад нөлөөлсөн салбарууд нь уул уурхай, олборлолт, барилга, бөөний болон жижиглэн худалдаа, тээврийн хэрэгслийн засвар үйлчилгээ, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа, болон үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа зэрэг байна. Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний эцсийн ашиглалтаарх тооцооллоос эдийн засгийн өсөлтөд дэмжлэг үзүүлсэн гол бүрдэл хэсэг нь эцсийн хэрэглээ, цэвэр экспортын хэмжээ байсан бол хөрөнгийн нийт хуримтлалын хэмжээний бууралт сөрөг нөлөө үзүүлсэн байгаа нь харагдаж байна.

Инфляцийн түвшин 2020 онд 2.3 хувь байсан буюу ерөнхийдөө нам дор түвшинд хадгалагджээ. Энэ нь хэрэглээний сагсанд ордог бараа, үйлчилгээний үнэ харьцангуй тогтвортой байсантай холбоотой байна. Түүнчлэн төгрөгийн болон валютын харилцах дансанд байрших мөнгөний хэмжээ буурсан, эсрэгээрээ төгрөгийн болон хадгаламжийн нэмэгдсэн байна. Мөнгөний нийт нийлүүлэлтийн хэмжээ өссөн хэдий ч мөнгөний эргэлтийн хурд буюу нэрлэсэн ДНБ-нийг нийт мөнгөний нийлүүлэлтийн хэмжээнд харьцуулсан харьцаа 2019-2020 онд 1.83-аас 1.67 болж буурсан байна. Энэ нь зээл олголтын хэмжээ багассан, бизнес эрхлэгчдийн орлого тасалдаж мөнгөний эргэлтийн хурд саарсантай холбоотой.

Гадаад валютын ханш рублээс бусад гадаад валютуудын хувьд бага зэрэг өсчээ. Манай улсын хувьд гадаад валютын ханш жил тутам нэмэгдэж байгаа нь мөнгөний нийлүүлэлтийн болон гадаад өрийн өсөлт, гадаад валютын нийлүүлэлтээс давсан эрэлттэй үндсэндээ холбоотой байдаг. 2020 онд гадаад валютын ханш ерөнхийдөө өссөн нь мөнгөний нийт нийлүүлэлт 16 хувиар буюу гадаад валютын албан нөөцийн өсөлтөөс өндрөөр нэмэгдсэн, төв банкнаас нийлүүлсэн гадаад валютын нийлүүлэлтээс зах зээлийн эрэлт давсантай холбоотой юм.

Хязгаарлалт хорио цээрийн нөхцөл байдал үргэлжилбэл ажилгүй иргэдийн тоо өсөх, худалдан авалт, эрэлт буурах, улмаар эдийн засгийн идэвхжил сулрах, худалдан авалт, борлуулалтын хэмжээ багассанаар ДНБ-ний хэмжээ агших үйл явц үргэлжлэх эрсдэлтэй.

Нөгөө талаас цар тахалтай холбоотой эрүүл мэндийн зардал өсч, иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд үзүүлэх хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн хэмжээ хэвээр байгаад байвал төсвийн орлого хумигдахын хажуугаар төсвийн зардал өсөх эрсдэл бий болно. Энэ нь засгийн газрын өрийн хэмжээг цаашид нэмэгдүүлэх шалтгаан болж болзошгүй байна. 2020 онд өмнөх онтой харьцуулахад төсвийн алдагдлын хэмжээ 3.9 их наяд төгрөгөөр нэмэгджээ. Засгийн газар эрэлтийг дэмжих, бодит секторын нийлүүлэлтийг өсгөх чиглэлээр гаргасан хүчин чармайлтаа үргэлжлүүлж, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангахад сөргөөр нөлөөлөх гол хүчин зүйл нь цар тахлын хэмжээ хумигдахгүй байгаа байдал болж байна. Бараа, үйлчилгээний нийлүүлэлт тасалдах бодит нөхцөл байдал үүсвэл үнийн түвшин өсөх, худалдан авах чадвар хумигдах, амьжиргааны түвшин буурах сөрөг үр дагавруудыг бий болгоно.

Цаашид Засгийн газар гадаадаас нэмэлт эх үүсвэр татаж өрийн хэмжээг нэмэгдүүлэх нөхцөл байдал үүсвэл түүнийг ажлын байрыг бий болгох, дэд бүтэц, нөөцийн болон боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, эдийн засгийг төрөлжүүлэх чиглэлд зарцуулах нь илүү оновчтой байна.

Санхүүгийн зах зээлийн орчны хүрээнд:

2020 онд *арилжааны банкуудын* нийт зээлийн үлдэгдэл 16.4 их наяд орчим төгрөг болсон нь 2019 онтой харьцуулахад 1.3 их наяд орчим төгрөгөөр багассан үзүүлэлт болж байна. Энэ нь 2020 онд цар тахалтай холбоотойгоор эдийн засгийн орчны тодорхой бус байдал нэмэгдэж, зээл олголт буурсантай холбоотой.

Иргэд, бизнесийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны орлого жигд бус болж тасалдсанаас нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээлийн хэмжээ арилжааны банкуудын хувьд 1.6 орчим хувиар нэмэгдсэн бол ХЗХ-ны чанаргүй зээл 2019-2020 онд 4.04%-4.53% болж өсчээ.

ББСБ-ын нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээл 2020 оны 4-р улиралд 11.16 хувь болсон нь өмнөх оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад 2.06 хувиар нэмэгдсэн үр дүн болж байна. Чанаргүй зээлийн өсөлт нь мөнгөний өртөг буюу зээлийн хүүгийн хэмжээг өсгөхөд хүргэж болзошгүй, дотоодын хуримтлалд мөн сөрөг нөлөөтэй болохыг санхүүгийн байгууллагууд бодолцож эрсдэлийн удирдлагын чанарыг дээшлүүлэх, эдийн засагт эерэг нөлөөллийг бий болгох үйлдвэр аж ахуйн газруудыг зээлийн санхүүжилтээр хангах, Сангийн яамтай хамтран ажиллах, бодлого үйл ажиллагаагаа уялдуулах үйл явцаа сулруулахгүй, харин ч богино хугацаанд эрчимжүүлэх шаардлагатай болж байна.

Даатгалын салбарын сүүлийн 5 жилийн нийт хураамжийн дундаж өсөлт 12.8 хувь байгаа бөгөөд цар тахалтай холбоотойгоор 2020 онд 2.5 хувь болж буурсан байна. Даатгалын салбарын хөрөнгө, орлогын өсөлтийн хувь буурсан хэдий ч эдгээр үзүүлэлтүүдийн нэрлэсэн дүн өсөлттэй гарчээ. Үүнд даатгалын хураамжийн орлогын нэлээд хэсгийг заавал даатгуулах даатгал буюу жолоочийн хариуцлагын даатгал, жил тутам тоо нь нэмэгдэж байгаа авто тээврийн хэрэгслийн даатгалын гэрээнээс бүрдүүлж байгаа нь нөлөөлсөн гэж үзэж болно.

Үнэт цаасны зах зээлийн үнэлгээ өнгөрсөн онтой харьцуулахад 12.5 хувиар өсөж 3,029.7 тэрбум төгрөг болсон нь 2020 онд дийлэнх томоохон хувьцаат компаниуд борлуулалтын орлогоо жигд тогтвортой байлгаж чадсантай холбоотой. Харин цар тахлаас шалтгаалж хоёрдогч зах зээлийн арилжааны идэвхийг тодорхойлогч үзүүлэлт болох хувьцааны хөрвөх чадвар 3.2 нэгжээр буурч 1.8 хувьд хүрчээ.

Нийгмийн салбарын хувьд:

Хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо 2019 онд 1,188,440 байсан бол 2020 онд 1,124,564 болж буурчээ. 2019-2020 онд нийт ажиллагсдын ажиллах хүчинд эзлэх хувь 0.92-оос 0.84 болж багассан байна.

Өрхийн мөнгөн орлого 2019 онд 1,375,080 байсан бол 2020 онд 1,424,598 болж өөрчлөгджээ. Нэрлэсэн дүнгээрээ өрхийн орлого нэмэгдсэн ч энэ нь чанартай өсөлт хараахан биш юм. Учир нь орлого хуваарилалтыг харуулдаг үзүүлэлт болох Жинийн индекс 2019-2020 онд 32.5-аас 32.83 болж өссөн буюу орлогын тэгш бус байдал нэмэгдсэн, нөгөө талаас бодит дотоодын нийт бүтээгдэхүүн нэрлэсэн ДНБ-ний бууралтаас ихээр буурсан, хэрэглээний үнийн индекс нам дор түвшинд тогтвортой байсан хэдий боловч хэрэглээний сагсанд ордоггүй олон төрлийн бараа, үйлчилгээний үнэ өссөн, засгийн газраас өрхийн орлогыг дэмжихэд чиглэгдсэн тодорхой арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлсэн зэрэг нь үүнийг нотолж байна.

2020 онд 1000 хүнд ногдох төрөлт, нас баралтын тоо үндсэндээ тогтвортой байсан байна. Коронавирусийн тархалт, хөл хорионоос шалтгаалан өрхүүд бизнесийн үйл ажиллагаагаа зогсоосон, үйл ажиллагаа нь тасалдсан, үйлчлүүлэгчийн тоо буурсан зэрэг нь орлого буурахад голлон нөлөөлжээ. Тухайлбал:

- Малчин болон газар тариалан эрхлэгч өрхүүдийн 70 хувь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний орлого буурсан байна.
- Коронавирусийн сөрөг нөлөөнд цалинтай хөдөлмөр эрхэлдэг хүн ам харьцангуй бага өртсөн хэдий ч гурван өрх тутмын нэгийг нь цалингийн орлого буурсан байна.
- ҮСХ-ноос явуулсан боловсролын салбарын асуулгад хамрагдсан иргэдийн 95% нь ковид-19 сөргөөр нөлөөлж байна гэж үзжээ. Судалгаагаар теле хичээлд хүүхдүүдийн 91% нь хамрагдаж байгаа гэж хариулсан боловч үүнээс зөвхөн 20% нь тогтмол үзэж байгаа, 15.1% нь огт үзээгүй гэж хариулсан байна. Өөрөөр хэлбэл таван хүүхдийн нэг нь л тогтмол хичээлд хамрагдсан байна. Хичээл огт үзээгүй шалтгаануудыг тодруулахад гэртээ теле хичээл үзэх боломж хомс, зурагт, интернэт байхгүй, хичээл нь сонирхолгүй, ойлгомжгүй зэрэг шалтгаанууд байсан байна.
- Хүн амын төрөлт, нас баралтын түвшин сүүлийн жилүүдэд тогтвортой байсан хэдий ч 2021 он гарсанаас хойш цар тахлаас болж нас барсан хүмүүсийн тоо нэмэгдэж, өвчлөлийн цар хүрээ өсч байна.

Иймд УИХ, Засгийн газар, салбарын яамдууд дор бүрнээ анхаарч судалгаа тооцоонд суурилсан ажлын төлөвлөлт, гүйцэтгэлийнхээ чанарыг дээшлүүлэх нь зүйтэй байна.

Судалгааны харьцуулалт, дүн шинжилгээг эдийн засаг, нийгмийн дараах үзүүлэлтүүдийн хүрээнд гүйцэтгэв.

Хүснэгт 1. Эдийн засаг, нийгмийн үндсэн үзүүлэлтүүд

Эдийн засгийн үзүүлэлт		Нийгмийн үзүүлэлтүүд
Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүд	Санхүүгийн зах зээлийн орчны үзүүлэлтүүд	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Мөнгөний нийлүүлэлт ✓ Үйлдвэрлэлийн бодит салбарууд ✓ Инфляц ✓ Төсвийн орлого ✓ Төсвийн зардал ✓ Төсвийн алдагдал ✓ Экспорт ✓ Импорт ✓ Төлбөрийн тэнцэл ✓ Валютын ханш ✓ Мөнгөний өртөг, хүүний түвшин ✓ Засгийн газрын өр 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Банк ✓ Даатгал ✓ Үнэт цаасны зах зээл ✓ ББСБ ✓ Хадгаламж зээлийн хоршоо 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Хөдөлмөр эрхлэлт ✓ Өрхийн амжиргааны түвшин, ✓ Боловсрол ✓ Эрүүл мэнд ✓ Нийгмийн халамж, тэтгэмж ✓ Амьдрах орчин нөхцөл

Эх сурвалж: Судлаачийн нээтгэл

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

1. ЦАР ТАХЛААС ШАЛТГААЛЖ ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН АМЬДРАЛД ГАРСАН ӨӨРЧЛӨЛТ

Цар тахал эдийн засагт дараах 4 үндсэн сувгаар нөлөө үзүүлж байна.³⁵⁰

- е) Халдварыг тогтоон барих Засгийн газрын арга хэмжээ нь жижиг бизнес болон өрхийн орлогод шууд сөргөөр нөлөөлж нэгэнт суларч байсан эдийн засгийн дотоод идэвхжилийг сааруулах
- ф) Хятадын эрэлт буурч, халдвараас шалтгаалан хил хаагдаж, түүхий эдийн үнэ унасны зэрэгцээ хөрөнгө оруулагчид эрсдэлээс болгоомжилсон явдал нь уул уурхайн салбарт үзүүлэх сөрөг нөлөө
- г) Цар тахлыг хязгаарлах арга хэмжээ нь Монголын эдийн засгийн 40 хувийг бүрдүүлдэг үйлчилгээний сектор (аялал жуулчлал, тээвэр ороод)-т үзүүлэх сөрөг нөлөө
- h) Төсвийн орлого тасалдаж эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын зардал өсөн нэмэгдсэн нь төсвийн дарамтыг улам даамжруулах зэрэг болно.

2. МАКРО ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН САЛБАРЫН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, ГАРСАН ӨӨРЧЛӨЛТ

Хүснэгт 2. ДНБ, 2010 оны зэрэгцүүлэх үнээр (өссөн дүнгээр)

Үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
ДНБ	3,531,788	8,680,557	13,735,908	19,050,462	3,154,618	7,835,265	12,735,572	18,034,015	3,651,359
Хөдөө аж ахуй ойн аж ахуй загас барилт ан агнуур	134,486	1,218,522	1,935,518	2,537,907	153,253	1,379,782	2,154,854	2,694,507	143,190
Уул уурхай, олборлолт	914,131	1,838,200	2,880,881	3,956,433	642,712	1,297,026	2,285,385	3,584,795	861,972
Боловсруулах үйлдвэрлэл	200,490	506,225	865,488	1,402,246	208,786	480,028	808,379	1,420,346	252,632
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	102,865	173,337	234,119	340,527	109,527	178,337	237,655	347,199	117,810
Барилга	42,253	216,333	358,295	703,179	47,276	202,884	335,752	651,283	44,252
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар, үйлчилгээ	424,733	995,578	1,586,614	2,310,401	382,053	862,271	1,379,345	2,053,451	406,178
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	242,983	483,331	856,088	1,400,988	168,585	325,290	643,736	1,119,438	177,992
Мэдээлэл, холбоо	102,396	225,900	348,613	451,759	102,705	226,671	350,056	453,419	106,489
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	933,941	1,880,168	2,924,493	3,853,588	940,400	1,875,786	2,941,254	3,821,475	960,723
Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	433,510	1,142,965	1,745,800	2,093,434	399,321	1,007,191	1,599,158	1,888,101	580,122

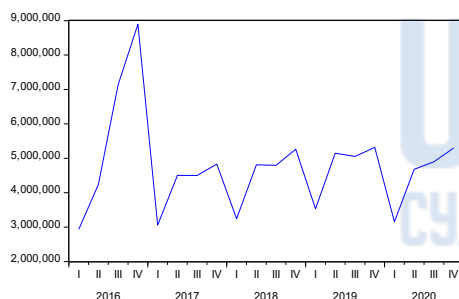
³⁵⁰ Монгол улсын эдийн засгийн тойм, 2021, 2 сар.

ДНБ	3,722,007	4,884,053	5,092,617	5,466,331	3,315,495	4,453,946	4,953,102	5,414,950	3,830,294
Эцсийн хэрэглээ	3,347,020	3,639,400	3,590,378	3,908,541	3,539,285	3,879,816	3,906,049	3,893,972	3,255,172
Өрхийн хэрэглээ, Өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагын хэрэглээ	2,762,755	2,927,112	3,034,171	3,132,817	2,919,377	3,097,549	3,238,354	2,915,970	2,638,840
Төрийн байгууллагын хэрэглээ	584,265	712,288	556,207	775,724	619,908	782,267	667,695	978,002	616,332
Хөрөнгийн нийт хуримтлал	1,409,936	2,148,561	2,256,967	2,884,448	1,349,223	1,462,802	1,047,442	1,147,127	1,497,802
Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал	1,323,975	1,594,981	1,808,355	1,886,801	1,282,971	1,434,845	1,825,945	1,291,507	1,402,598
Материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн өөрчлөлт, үнэт зүйлсийн хуримтлал	85,961	553,581	448,612	997,647	66,253	27,957	-778,502	-144,379	95,204
Цэвэр экспорт	-1,034,948	-903,909	-754,728	-1,326,658	-1,573,014	-888,672	-389	373,851	-922,680
Бараа, үйлчилгээний экспорт	3,834,960	4,462,934	5,112,485	4,434,366	2,450,062	4,340,609	5,561,398	5,477,768	4,317,888
Бараа, үйлчилгээний импорт	4,869,908	5,366,842	5,867,214	5,761,024	4,023,075	5,229,281	5,561,787	5,103,917	5,240,568

Эх сурвалж: 1212.mn

ДНБ-ний бууралтад уул уурхайн олборлох болон барилгын салбарын бууралт, үйлчилгээний салбарын агшилт түлхүү нөлөөлсөн болохыг зургаас харж болно. Тухайлбал үйлчилгээний салбарын төлөөлөл болсон аялал жуулчлалын салбар зогсонги байдалд орсоноос болж аялал жуулчлалын салбараас Улаанбаатар хотын ДНБ-ний 1.49-1.51%-тай тэнцүү хэмжээний алдагдал хүлээжээ.³⁵¹ Түүнчлэн үндсэн болон материаллаг эргэлтийн хөрөнгийн багасалт ДНБ-ний өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлсэн байна.

Зураг 1. ДНБ-ний динамик
GDP

Эх сурвалж: 1212.mn

³⁵¹ [КОРОНАВИРУСЫН ХОРИО ЦЭЭРИЙН ҮЕИЙН УЛААНБААТАР ХОТЫН АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЛБАРЫН НИЙТ АЛДАГДАЛ \(joinme.mn\)](https://joinme.mn)

Хүснэгт 3. Төсвийн орлого, зардал, алдагдал

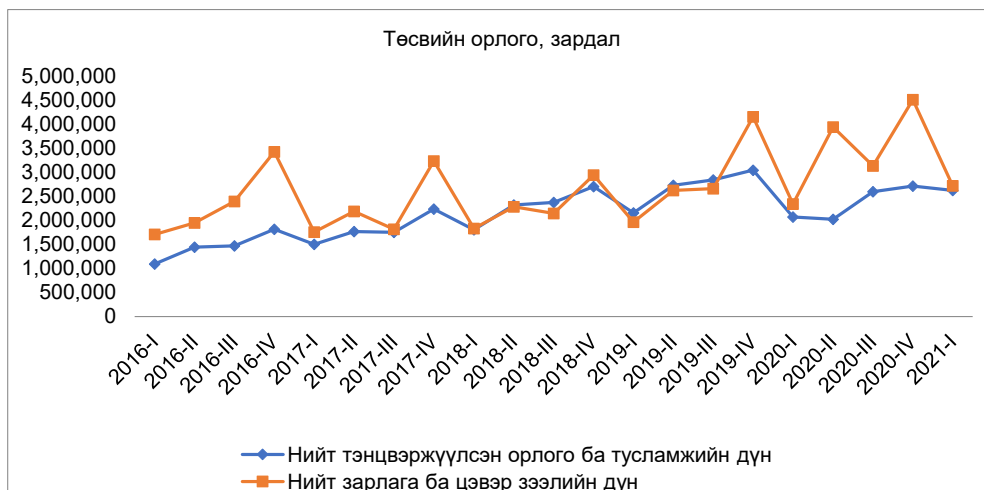
Ангилал	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	2,433,093	3,115,676	3,107,894	3,279,976	2,224,565	2,134,140	2,958,008	3,085,363	2,876,092
Ирээдүйн өв сан	255,893	360,680	221,795	202,052	144,288	102,175	340,112	327,610	110,928
Тогтворжуулалтын сан	13,775	18,007	37,502	25,313	6,469	5,487	16,734	37,553	137,290
Нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	2,163,426	2,736,987	2,848,597	3,052,611	2,073,808	2,026,478	2,601,162	2,720,199	2,627,874.10
Татварын орлого	1,971,477	2,474,679	2,565,083	2,737,822	1,912,562	1,830,317	2,347,802	2,411,114	2,401,582
Татварын бус орлого	191,948	262,308	283,514	314,789	161,246	196,161	253,360	309,085	226,292
Нийтлэг татварын бус орлого	186,172	250,197	248,773	291,776	156,906	188,819	181,351	252,685	209,190
ХӨРӨНГИЙН ОРЛОГО	224	67	156	209	153	254	175	529	285
Тусламжийн орлого	5,553	12,044	34,585	22,804	4,187	7,089	71,834	55,871	16,818
Төсвийн зарлагын ангилал	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн	1,969,076	2,629,311	2,665,987	4,165,018	2,349,798	3,948,501	3,142,424	4,520,065	2,724,147
Урсгал зардал	1,968,527	1,993,781	1,821,197	2,424,189	2,132,591	2,918,169	2,699,059	4,063,903	2,492,059
Хүү	171,101	265,709	190,316	233,856	185,312	239,926	153,512	380,664	132,388
Хөрөнгийн зардал	167,992	468,087	684,229	1,498,076	240,950	987,906	701,451	1,121,348	302,423
ЦЭВЭР ЗЭЭЛ	553	109,318	50,691	242,753	-23,742	42,426	-5,219	24,093	20,704
Төсвийн алдагдал	-194,350	-107,676	-182,610	1,112,407	275,990	1,922,023	541,262	1,799,866	96,273

Эх сурвалж: 1212.mn

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний бууралттай холбоотой нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын дийлэнх хэсгийг эзэлдэг татварын орлого 2020 онд багассан нь нэгдсэн төсвийн орлогын бууралтад гол нөлөө үзүүлжээ. Харин цар тахалтай холбоотой нэгдсэн төсвийн зардал өссөн нь төсвийн нийт зардлыг өсгөхөд нөлөө үзүүлсэн байна. Нэг талаас төсвийн орлого хумигдаж, нөгөө талаас төсвийн зардал өссөн нь төсвийн нийт алдагдлыг нэмэгдүүлэхэд нөлөөлсөн байна.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Зураг 2. Төсвийн орлого, зардал

Эх сурвалж: 1212.mn

Зураг 3. Засгийн газрын өр

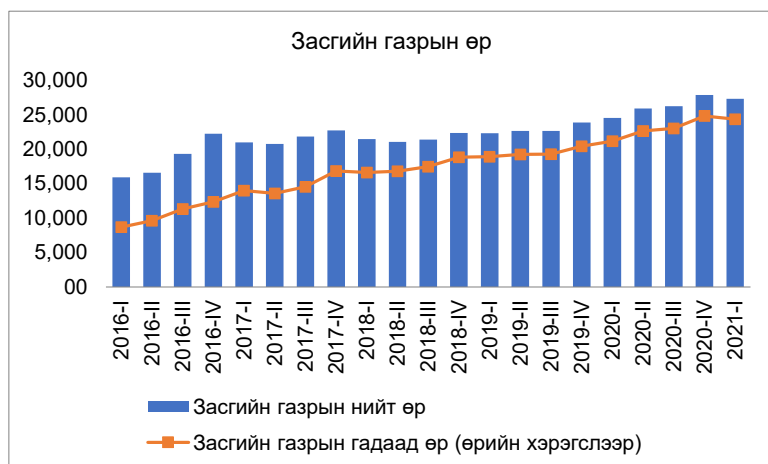
Үзүүлэлтүүд	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Засгийн газрын нийт өр	22,350	22,686	22,694	23,915	24,552	25,940	26,267	27,895	27,333
Засгийн газрын дотоод өр (өрийн хэрэгслээр)	1,534	1,486	1,410	1,400	1,359	1,338	1,318	1,137	1,137
Үнэт цаас	1,534	1,486	1,410	1,400	1,359	1,338	1,318	1,137	1,137
Засгийн газрын гадаад өр1 (өрийн хэрэгслээр)	18,928	19,289	19,306	20,444	21,180	22,698	23,039	24,848	24,390
Үнэт цаас	7,631	7,708	7,736	7,927	8,050	8,187	8,277	8,354	8,354
Зээл	11,296	11,582	11,570	12,516	13,130	14,511	14,763	16,494	16,036
Засгийн газрын өрийн баталгаа	1,085	1,104	1,065	1,076	1,056	1,071	1,050	1,060	964
Барих- шилжүүлэх төрлийн концесс	804	806	913	996	957	833	860	850	842

Эх сурвалж: 1212.mn

Засгийн газрын өр өсөхөд төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн алдагдал шууд нөлөө үзүүлсэн байна.

УИХ-ЫН
СУДАЛГААНЫ САН

Зураг 4. Засгийн газрын өр

Эх сурвалж: 1212.mn

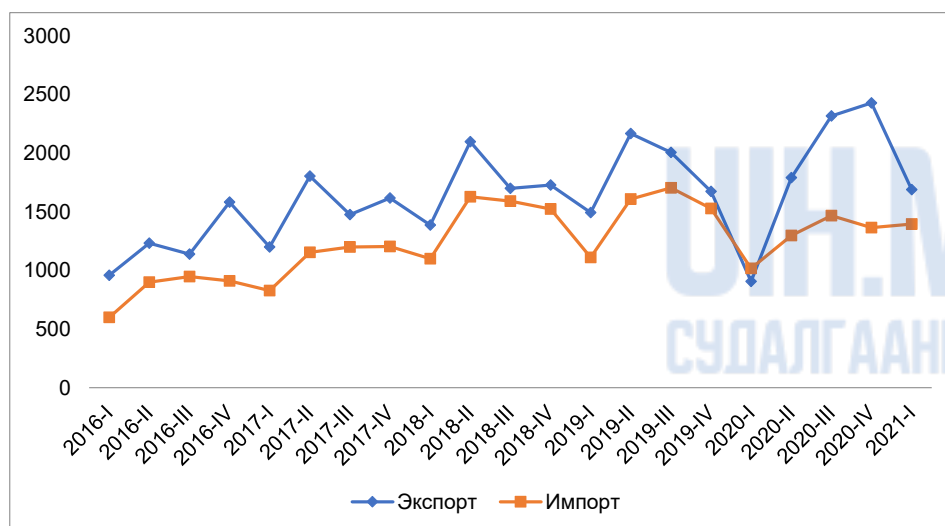
Хүснэгт 4. Экспорт, импортын динамик

	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Экспорт	1493.545	2167.3	2007.1	1673.7	905.9	1792.5	2318.7	2429.3	1689.6
Импорт	1111.825	1608.1	1705	1528.6	1018.4	1298.5	1468	1365.8	1395

Эх сурвалж: 1212.mn

2020 оны III улирлаас эрдэс баялгийн бүтээгдэхүүний орлого нэмэгдсэнээр манай улсын экспортын хэмжээ өссөн байхад 2020 онд импортын хэмжээ буурсан нь гадаад худалдааны тэнцлийг ашигтай гаргахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 5. Экспорт, импортын хэмжээ

Эх сурвалж: 1212.mn

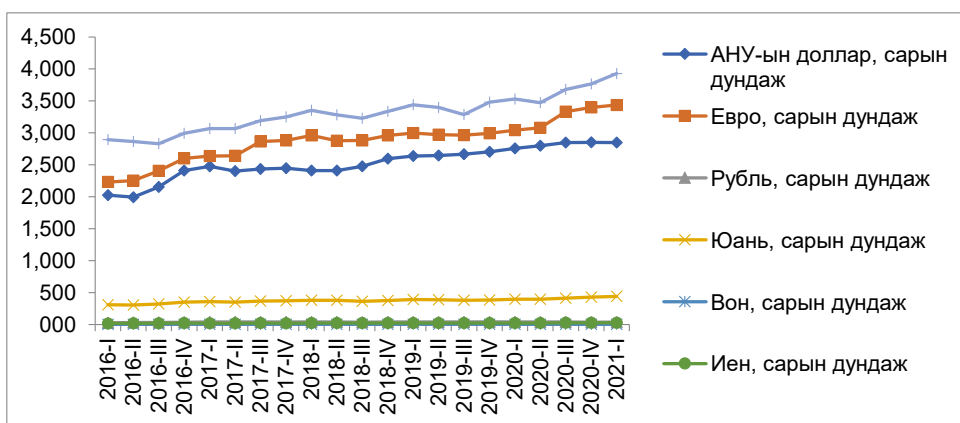
Хүснэгт 5. Валютын ханш

Валют	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
АНУ-ын доллар, сарын дундаж	2,639	2,645	2,667	2,704	2,757	2,799	2,847	2,851	2,850
Евро, сарын дундаж	2,999	2,973	2,965	2,993	3,041	3,081	3,330	3,398	3,436
Рубль, сарын дундаж	40.0	41.0	41.3	42.5	41.7	38.7	38.6	37.3	38.3
Юань, сарын дундаж	391	388	380	384	395	395	412	430	440
Вон, сарын дундаж	2.35	2.26	2.24	2.30	2.31	2.30	2.40	2.55	2.56
Иен, сарын дундаж	24.0	24.1	24.9	24.9	25.3	26.0	26.8	27.3	26.9
Фунт, сарын дундаж	3,438	3,400	3,286	3,481	3,530	3,475	3,679	3,764	3,929

Эх сурвалж: 1212.mn

Гадаад валютын ханш ерөнхийдөө бага зэрэг өсчээ. Энэ нь жил бүр нэмэгдэж буй инфляц, мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлттэй холбоотой байна.

Зураг 6. Гадаад валютын ханш

Эх сурвалж: 1212.mn

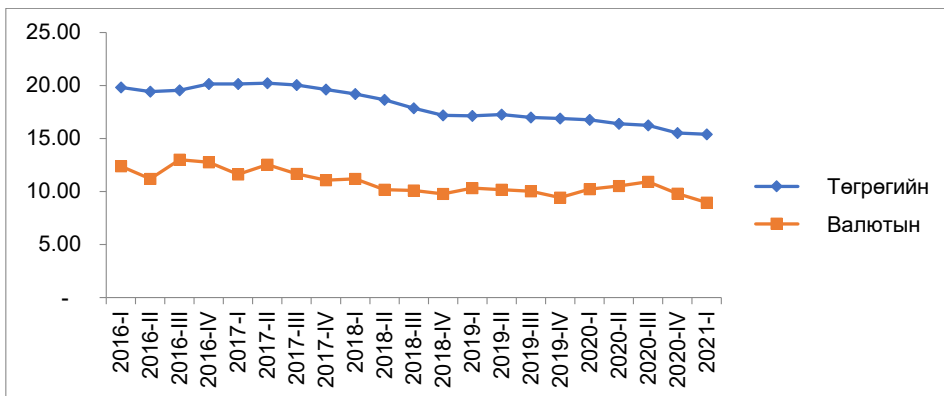
Хүснэгт 6. Зээлийн хүү

Зээлийн хүү	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Төгрөгийн	17.13	17.27	17.00	16.90	16.77	16.40	16.23	15.53	15.40
Валютын	10.33	10.17	10.03	9.43	10.23	10.53	10.93	9.80	8.97

Эх сурвалж: 1212.mn

Зээлийн хүү ерөнхийдөө бууралттай байсан байна. Энэ нь зээлийн хүү ерөнхийдөө буурч байгаа, Монгол банкнаас бодлогын хүүг бууруулсан, зээлийн эрэлт багассан зэрэгтэй холбоотой.

Зураг 7. Зээлийн хүү

Эх сурвалж: 1212.mn

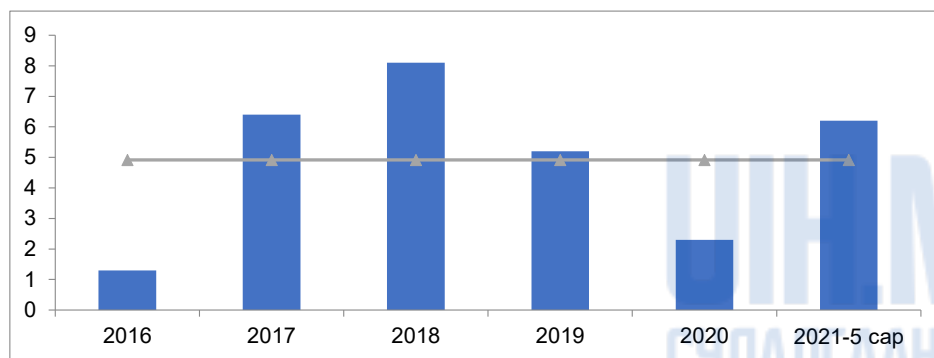
Хүснэгт 7. Инфляцын жилийн түвшин, оны эцэст, хувиар

ҮЗҮҮЛЭЛТ	2016	2017	2018	2019	2020
Инфляцийн түвшин	1.3	6.4	8.1	5.2	2.3

Эх сурвалж: 1212.mn

2020 онд дотоодын эрэлт хумигдсан, түлш шатахууны үнэ буурсан, өргөн хэрэглээний барааны бүлэгт бараа үйлчилгээний үнэ тогтвортой байсан, M1 буюу гүйлгээний хүрээний бэлэн мөнгөний хэмжээ буурсан зэрэгтэй холбоотойгоор инфляц нам түвшинд байсан байна.

Зураг 8. Жилийн инфляц

Эх сурвалж: 1212.mn

Ерөнхийдөө инфляц сүүлийн жилүүдэд тогтвортой байна.

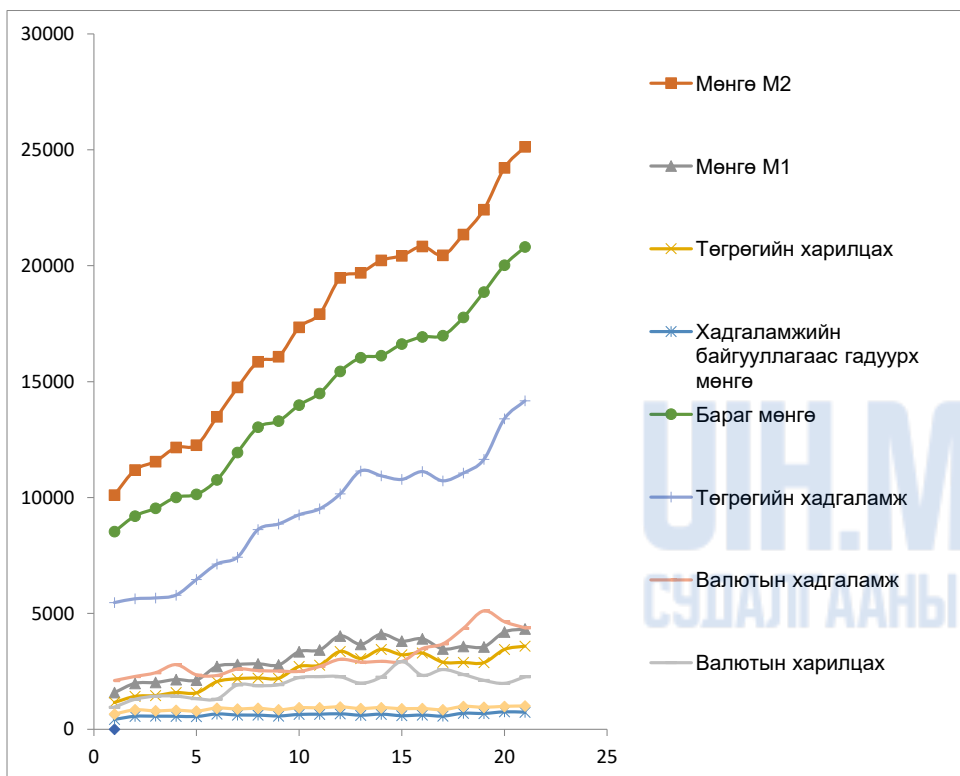
Хүснэгт 8. Мөнгөний нийлүүлэлт

Үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Мөнгө M2	19,699.60	20,229.4	20,432.9	20,833.8	20,450.8	21,347.5	22,425.9	24,220.0	25,136.0
Мөнгө M1	3,666.60	4,104.5	3,804.3	3,904.2	3,465.2	3,576.6	3,560.5	4,197.4	4,328.0
Төгрөгийн харилцах	3,058	3,451.7	3,216.8	3,289.7	2,894.6	2,884.5	2,876.2	3,444.3	3,588.9
Хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө	608.6	652.7	587.6	614.5	570.7	692.2	684.3	753.2	739.1
Бараг мөнгө	16,032.90	16,124.9	16,628.5	16,929.6	16,985.5	17,770.8	18,865.4	20,022.6	20,807.9
Төгрөгийн хадгаламж	11,147.80	10,936.4	10,780.8	11,119.7	10,720.5	11,053.5	11,643.5	13,398.3	14,171.4
Валютын хадгаламж	2,896.80	2,932.8	2,925.0	3,483.7	3,686.2	4,354.3	5,110.5	4,641.7	4,375.2
Валютын харилцах	1,988.30	2,255.7	2,922.8	2,326.2	2,578.9	2,363.0	2,111.4	1,982.6	2,261.4
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	897.8	937.1	889.8	897.4	847.8	987.3	950.1	991.5	1,006.0

Эх сурвалж: 1212.mn

Төгрөгийн болон валютын харилцах дансны мөнгөний хэмжээ нэмэгдсэн, эсрэгээрээ төгрөгийн болон гадаад валютын хадгаламжийн нэмэгдсэн байна. Нийт дүнгээрээ M2 мөнгөний хэмжээ өссөн байгааг доорх зургаас харах боломжтой.

Зураг 9. Мөнгөний агрегатууд

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар

Нийгмийн салбарын үзүүлэлтүүд

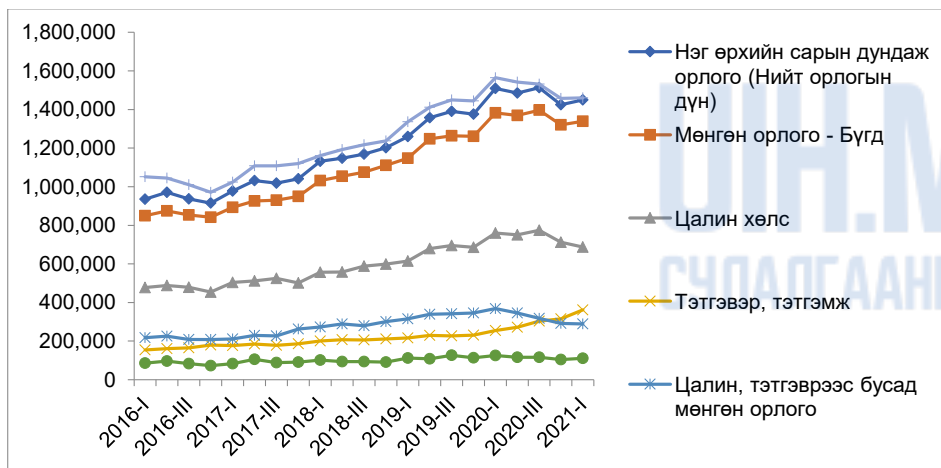
Хүснэгт 9. Өрхийн орлого, зардал

Өрхийн орлого	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Нэг өрхийн сарын дундаж орлого (Нийт орлогын дүн)	1,260,167	1,356,714	1,390,382	1,375,080	1,508,677	1,484,800	1,512,688	1,424,598	1,450,065
Мөнгөн орлого - Бүгд	1,147,486	1,248,004	1,264,009	1,261,395	1,382,802	1,368,497	1,396,196	1,320,217	1,338,673
Цалин хөлс	615,344	679,265	694,841	685,874	759,606	750,722	774,175	712,925	687,108
Тэтгэвэр, тэтгэмж	216,293	229,225	226,797	230,336	254,525	271,633	304,103	315,432	361,999
Цалин, тэтгэврээс бусад мөнгөн орлого	315,849	339,514	342,371	345,185	368,671	346,142	317,918	291,860	289,566
Бусад орлого	112,681	108,710	126,373	113,685	125,875	116,303	116,492	104,381	111,392
Нэг өрхийн сарын дундаж зарлага	1,336,535	1,410,997	1,450,031	1,444,153	1,564,725	1,542,040	1,531,898	1,456,883	1,459,591

Эх сурвалж: 1212.mn

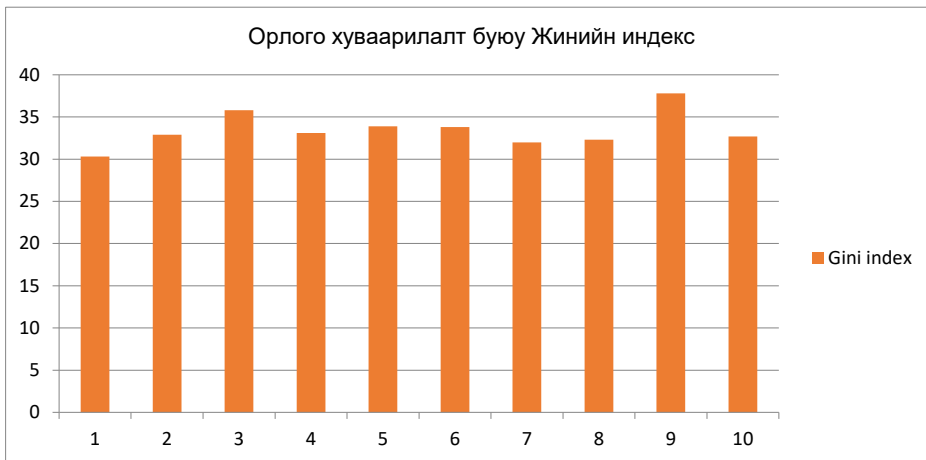
Өрхийн орлого нэрлэсэн дүнгээрээ ерөнхийдөө өссөн байгаа боловч орлогын тэгш бус байдлын үзүүлэлт болох Жинийн индекс нэмэгдсэн байна. Энэ нь цар тахлаас үүдэлтэйгээр ажилгүй иргэдийн тоо өссөнтэй холбоотой байна. Нөгөө талаас энэ нь дотоодын нийт бүтээгдэхүүн нэрлэсэн дүнгээрээ төдийлөн багасаагүйтэй холбоотой юм. Өөрөөр хэлбэл мөнгөн агуулгаараа өрхийн орлого өссөн хэдий ч бодит баялгийн үйлдвэрлэл 2020 онд багассан, өргөн хэрэглээний бараа үйлчилгээнээс бусад бараа үйлчилгээний үнэ өссөн зэрэг өөрчлөлтүүд гарсан байна.

Зураг 10. Өрхийн орлого, зардал

Эх сурвалж: 1212.mn

Зураг 11. Жилийн индекс

Эх сурвалж: Gini index worldwide 2020, by country | Statista

Жинийн индекс буурч байвал энэ нь орлогын тэгш бус байдал багасч байгаа болохыг харуулдаг. Тэгвэл 2020 онд орлогын тэгш бус байдал бага зэрэг нэмэгджээ.

Хүснэгт 10. Ажил эрхлэлтийн үзүүлэлт

Бүрэлдэхүүн	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Ажиллагчид буюу хөдөлмөр эрхлэгчид (Улсын хэмжээнд)	1,143,129	1,162,198	1,155,614	1,188,440	1,170,455	1,185,205	1,175,986	1,124,564	1,054,889
Ажиллах хүч	1,331,306	1,345,287	1,358,654	1,296,706	1,293,296	1,282,115	1,293,569	1,273,893	1,253,123
Ажиллагсдын ажиллах хүчинд эзлэх хувь	0.86	0.86	0.85	0.92	0.91	0.92	0.91	0.88	0.84

Эх сурвалж: 1212.mn

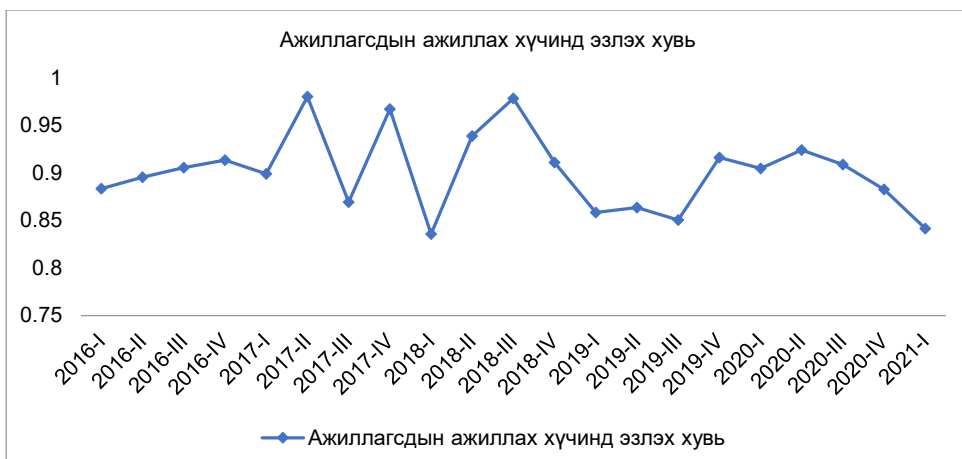
Зураг 12. Ажиллагсад

Эх сурвалж: 1212.mn

Дээрх зургаас хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо буурсан байгаа харж болно.

Зураг 13. Ажиллагсдын ажиллах хүчинд эзлэх хувь

Эх сурвалж: 1212.mn

Ажиллагсдын ажиллах хүчинд эзлэх хувь буурсан байна.

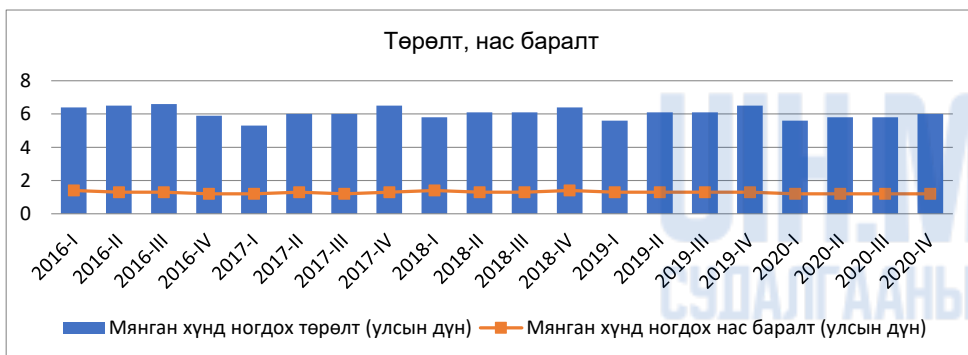
Хүснэгт 11. Төрөлт, нас баралт(өссөн дүнгээр)

Эрүүл мэнд	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Мянган хүнд ногдох төрөлт (улсын дүн)	5.6	11.7	17.8	24.3	5.6	11.4	17.2	23.2	5.3
Мянган хүнд ногдох нас баралт (улсын дүн)	1.3	2.6	3.9	5.2	1.2	2.4	3.6	4.8	1.1

Эх сурвалж: 1212.mn

2020 онд 1000 хүнд ногдох төрөлт, нас баралтын тоо үндсэндээ тогтвортой байсан байна.

Зураг 14. 1000 хүнд ногдох төрөлт, нас баралт

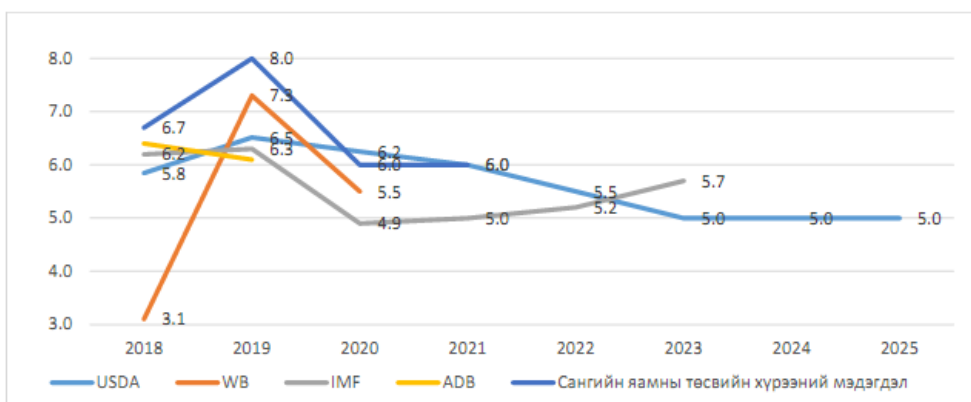
Эх сурвалж: 1212.mn

3. ЦАР ТАХЛЫН УЛМААС ГАРСАН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН АЛДАГДСАН БОЛОМЖИЙН ЗАРДАЛ

Ковидгүй үеийн эдийн засаг, нийгмийн үзүүлэлтүүдийн тооцоолол, тайлбар.

ДНБ: Сангийн яам³⁵² болон олон улсын судалгааны байгууллагуудын тооцож гаргасан Монгол Улсын ДНБ-ний 2020 оны прогнозыг ашиглаж тооцов. Олон улсын байгууллагууд манай улсын ДНБ-ний өсөлтийг ковидгүй үед 2020 онд 5.6 хувь хүрэх байсан гэж үзжээ.

Зураг 15.Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний төсөөлөл

Эх сурвалж: 1. ДБ, Дэлхийн эдийн засгийн хэтийн төлөв, 2018.

2. ОУВС, Дэлхийн эдийн засгийн хэтийн төлөв, 2018.

3. АХБ, Азийн хөгжлийн хэтийн төлөв, 2018.

4. АНУ, Хөдөө аж ахуйн яам, Олон улсын макро эдийн засгийн тоон өгөгдлийн сан, 2018.

Эх сурвалж: МУ-ын Дүнд хугацааны (2018-2025) хөгжлийн хүрээ ДНБ-ний өсөлтийн таамаглал

Инфляц: Монгол банкнаас инфляцын түвшинг дунд хугацааны зорилтот түвшин буюу 8 хувиас хэтрэхгүй түвшинд байгаа.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого: Төсвийн орлого нь ДНБ-тэй шууд хамааралтай байдаг. 2016-2019 оны улирал бүрийн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын ДНБ-д эзлэх хувиудын дунжийг тооцож, тооцож гаргасан хувиа ашиглаж жилийн дундаж хувийг олсноор ДНБ-ний 2020 оны хүрэх байсан түвшнээр үржүүлж тооцооллыг хийв.

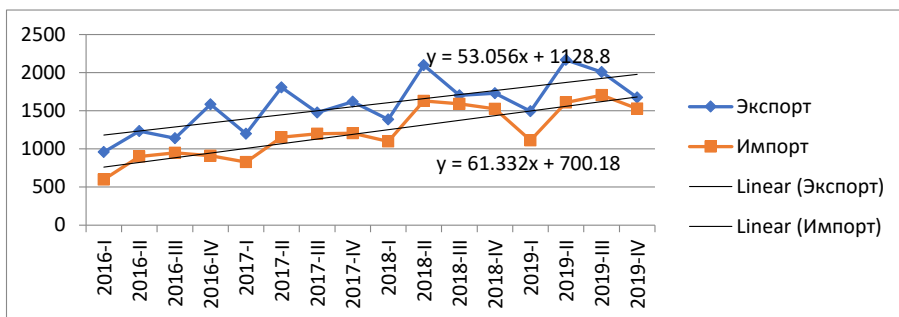
Төсвийн зардал: Энэ нь ДНБ-тэй хамаарах хамаарлын хувьд төсвийн орлогоос харьцангуй бага байх тул түүнийг цаг хугацааны хүчин зүйлтэй түлхүү холбоотой байх боломжтой гэж үзээд энгийн шугаман регрессийн загварыг ашиглан тодорхойллоо.

Төсвийн алдагдал, засгийн газрын өр: Төсвийн орлогоос давсан зардлыг төсвийн алдагдал гэх бөгөөд үүнийг засгийн газар зээлээр санхүүжүүлдэг. Зээлийн санхүүжилтийг дайчилснаар Засгийн газрын өрийн хэмжээ нэмэгддэг. Иймд төсвийн зардал болон орлогын зөрүүг тооцож эдгээр хэмжигдэхүүнийг тооцож гаргалаа.

Экспорт, импорт: Эдгээр үзүүлэлтүүдийг цаг хугацааны хүчин зүйлтэй холбож, өмнөх буюу 2019 он хүртэлх цаг хугацааны динамикийн хэв шинж ерөнхийдөө хадгалагдана гэж үзсэнээр тооцоолов.

³⁵² Монгол улсын эдийн засгийн төлөв байдал - САНГИЙН ЯАМ (mof.gov.mn)

Зураг 16. Экспорт, импортын динамик

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Зээлийн хүү: Зээлийн хүү ерөнхийдөө буурах хандлагатай байгаа. Нөгөө талаас 2020 онд эдийн засаг харьцангуй сэргэлттэй, идэвхжилийн түвшин өндөртэй байх тул үүнийг түүхэн цаг хугацааны дундажтай ойролцоо байна гэж үзэв.

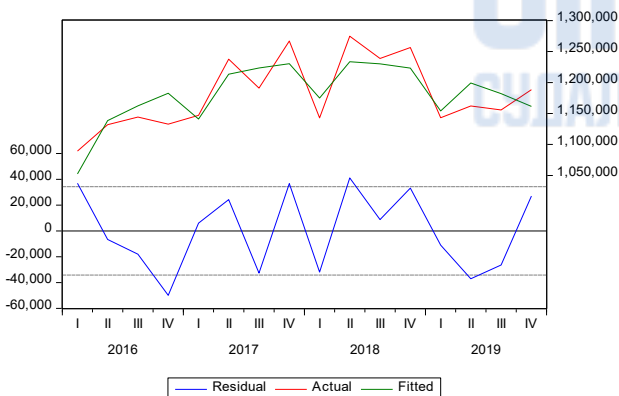
Ажил эрхлэлт: Ажил эрхлэлтийн прогнозыг хугацааны цувааны ARMA загварыг ашиглаж хийлээ.

Dependent Variable: EMP
Method: Least Squares
Date: 07/09/21 Time: 06:36
Sample (adjusted): 2016Q1 2019Q4
Included observations: 16 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1112958.	23887.20	46.59221	0.0000
@TREND	32381.23	7939.231	4.078636	0.0015
(@TREND+1)^2	-1707.738	452.9480	-3.770275	0.0027
@SEAS(1)	-58817.90	20122.61	-2.922976	0.0128
R-squared	0.707731	Mean dependent var	1181439.	
Adjusted R-squared	0.634663	S.D. dependent var	56609.01	
S.E. of regression	34216.23	Akaike info criterion	23.93111	
Sum squared resid	1.40E+10	Schwarz criterion	24.12425	

EMP = 1112957.68918 + 32381.234425*@TREND - 1707.73834015*(@TREND+1)^2 - 58817.9002616*@SEAS(1)

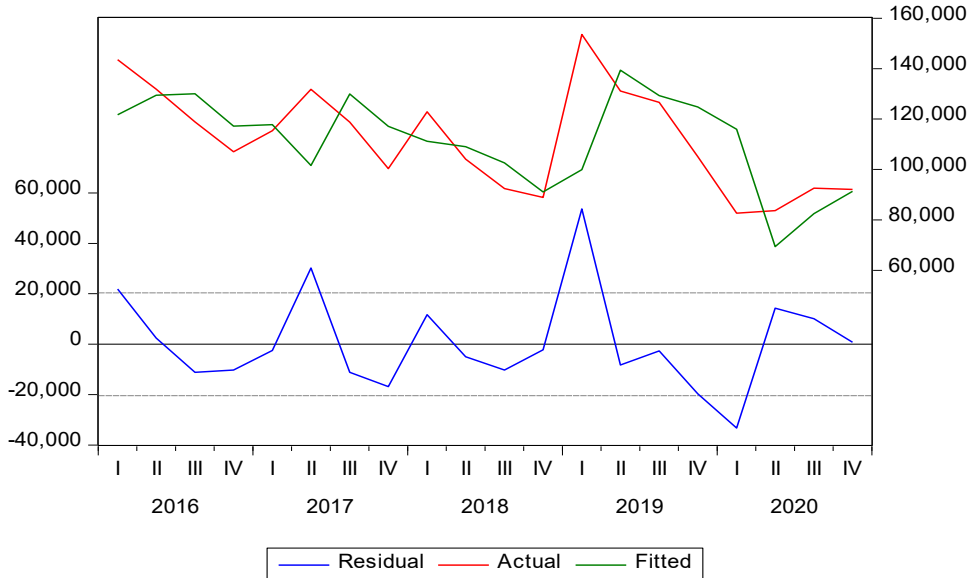
Зураг 17. Ажил эрхлэлтийн ARMA загварын онолын болон ажиглалтын утга

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Ажилгүй иргэд: Ажилгүй иргэдийн прогнозыг мөн ARMA загварыг ашиглаж хийсэн бөгөөд энэ нь цаг хугацааны харилцан ялгаатай утгуудын онцлогийг тусгадгаараа давуу талтай.

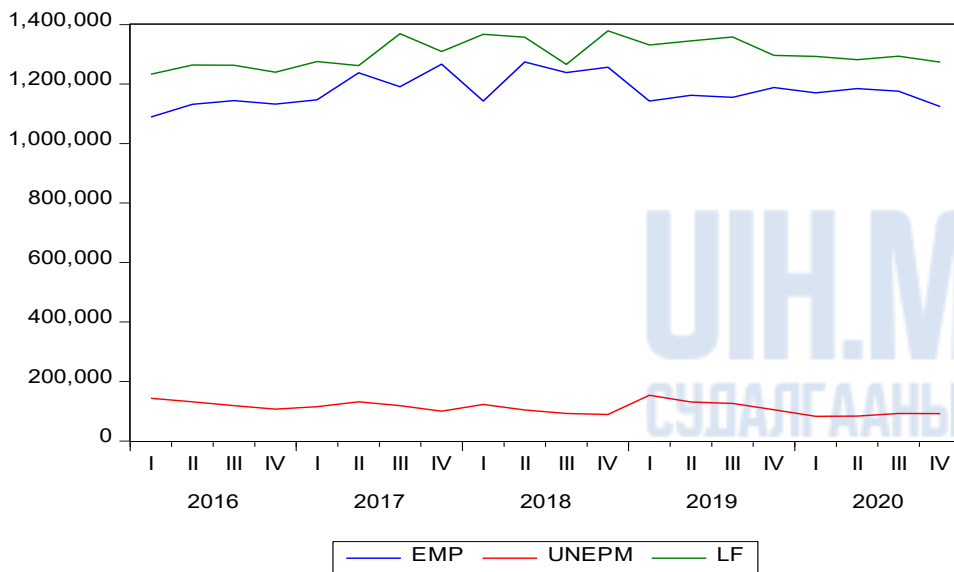
Зураг 18. Ажилгүйдэл

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

$$UNEPM = 12281.3583038 * @SEAS(1) + [AR(1)=0.986028229202, UNCOND]$$

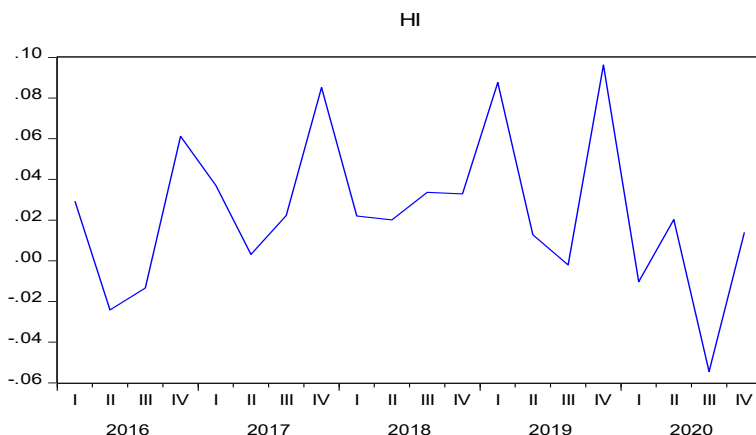
Зураг 19. Ажил эрхлэлт, ажилгүйдлийн үзүүлэлт

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Өрхийн мөнгөн орлого:

Зураг 20. Өрхийн мөнгөн орлогын график

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Өрхийн мөнгөн орлогын 2020 оны утгыг ковидгүй байх үеийн төсөөллөөр прогнозлон тооцохдоо макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдтэй холбосон болно. Учир нь өрхийн мөнгөн орлого хувь хүн өрх айлд тусгалаа олсон төр, засгийн газрын бодлогын үр нөлөөний цөм болж байдаг.

Өрхийн мөнгөн орлогын макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдтэй хамаарлын ямар түвшинд байгаа болохыг сонирхвол үзүүлэлтүүд хоорондын корреляцийн утга дараах байдалтай байна.

$$HI = 0.000112489043287 * \text{LOG}(M2)$$

Хүснэгт 12. Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн хамаарал

Үзүүлэлт	X	I	GD	HI	GDP	M2
X	1.000000	0.844939	0.751332	0.661262	0.648862	0.781433
I	0.844939	1.000000	0.686588	0.753538	0.659896	0.857707
GD	0.751332	0.686588	1.000000	0.805596	0.554819	0.863523
HI	0.661262	0.753538	0.805596	1.000000	0.358175	0.946717
GDP	0.648862	0.659896	0.554819	0.358175	1.000000	0.528073
M2	0.781433	0.857707	0.863523	0.946717	0.528073	1.000000

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Хүснэгтээс өрхийн мөнгөн орлого мөнгөний нийлүүлэлттэй хамгийн өндөр буюу 0.94 гэсэн утгаар холбогдсон байна.

Тэмдэглэгээ:

X	Экспорт
I	Импорт
GD	Төсвийн алдагдал
HI	Өрхийн мөнгөн орлого
GDP	ДНБ
M2	M2 мөнгөний нийлүүлэлт

Өрхийн орлогыг 2020 оны прогнозын тооцооллыг хийхдээ түүнийг ДНБ-тэй холбож авч үзэх нь онол, практикийн хувьд ач холбогдолтой юм. Ингэж тооцоход үр дүнгийн тэгшитгэл $HI = 0.00011459105818 * \text{LOG}(GDP)$ гэсэн хамаарлаар тодорхойлогдлоо. Хэмжигдэхүүний утгын хувьд өрхийн мөнгөн орлого нь ДНБ болон мөнгөний нийлүүлэлттэй харьцуулахад хавьгүй бага байгаа тул хэмжигдэхүүний зөрүүг арилгахын

тулд өрхийн орлогыг тэрбум төгрөгөд хувааснаас гадна мөнгөний нийлүүлэлт болон ДНБ-ний утгаас натурал логарифм авсан болно. Гаргаж авсан хоёр загвар дээрээ 2020 оны төсөөллөөрх ДНБ-ний утгыг орлуулж, дунджийг нь тооцооноор өрхийн мөнгөн орлогын утга ковидгүй байх үеийн түвшинд тодорхойлогдов. Ингээд дээрх тооцооллын үр дүнг нэгтгэвэл нэгтгэл нь дараах хүснэгтэд үзүүлсэн байдалтай байна.

Хүснэгт 13. Эдийн засаг, нийгмийн алдагдсан боломжийн зардлын тооцоолол

Эдийн засаг, нийгмийн үндсэн үзүүлэлтүүд	Ковидгүй үед	Ковидтой үед	Зөрүү буюу алдагдсан боломжийн зардал
ДНБ	39,368,568.5	36,958,550.1	2,410,018.42
Инфляц	8.0	2.3	5.70
Тэнцвэржүүлсэн орлого	10,481,740.9	9,421,647.3	1,060,093.61
Төсвийн зардал	13,415,216.0	13,960,787.5	- 545,571.50
Төсвийн алдагдал	2,933,475.1	4,539,140.2	- 1,605,665.11
Засгийн газрын өр	2,933,475.1	4,539,140.2	- 1,605,665.11
Экспорт	23,819,105.0	20,948,882.7	2,870,222.32
Импорт	20,709,412.1	14,490,412.8	6,218,999.26
Валютын ханш	2,821.7	2,813.3	8.43
Зээлийн хүү_төг	16.3	16.2	0.04
Зээлийн хүү_ам.доллар	9.8	10.4	- 0.56
Ажиллагчид буюу хөдөлмөр эрхлэгчид (Улсын хэмжээнд)	1,164,052.5	1,162,345.3	1,707.25
Ажилгүй иргэд (Улсын хэмжээнд)	105,699.7	129,104.5	- 23,404.78
Өрхийн мөнгөн орлого	1,564,456.8	1,366,928.0	197,528.83

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцооллын нэгтгэл

Тооцооллын үр дүнг нэгтгэсэн хүснэгтээс ойролцоогоор ДНБ 2.4 их наяд төгрөгөөр, засгийн газрын өрийн хэмжээ буюу төсвийн алдагдал 1.6 их наяд төгрөгөөр, экспорт 2.8 их наяд төгрөгөөр, импорт 6.2 их наяд төгрөгөөр, хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо 1700-аар одоо байгаа түвшнээс өндөр байх байжээ. Түүнээс гадна ажилгүй иргэдийн тоо 23 мянга орчмоор цөөн, өрхийн дундаж мөнгөн орлого 197.5 мянган төгрөгөөр ахиу байх байсан гэсэн үр дүн гарлаа.

4. ЭДИЙН ЗАСАГ, САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ОРЧНЫ ХҮРЭЭНД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭ, НӨЛӨӨЛӨЛ

Засгийн газрын зүгээс Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-аас урьдчилан сэргийлэх, иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, амьжиргаа, орлогыг дэмжих, ажлын байрыг хадгалах, аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих, эдийн засгийн хүндрэлээс сэргийлж, эрчимжүүлэх чиглэлээр арга хэмжээнүүдийг үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлж байна. (2020.12.25)³⁵³

³⁵³ <https://mof.gov.mn/article/entry/covid-19>

Аж ахуй эрхлэх үйл ажиллагаа нь цар тахлаас болж саатсан, орлого нь 50-иас дээш хувиар буурсан 7.3 мянган ААН-ийн ажлын байрыг нь хадгалснаар 220 мянган ажилтанд нийтдээ 44.2 мянган төгрөгийг ажилгүйдлийн даатгалын сангаас олгожээ. Цар тахлын үед төрийн шийдвэрээр үйл ажиллагааг нь зогсоосон, түүнчлэн борлуулалтын орлого нь өмнөх жилийн мөн үеэс 50 болон түүнээс дээш хувиар буурсан боловч ажлын байрыг хадгалж үлдсэн аж ахуйн нэгжийн ажилтан бүрд сар бүр 200 мянган төгрөгийг 3 сарын хугацаанд олгосон нь өрхийн орлогыг нэмэгдүүлж, ажил олгогч ажилтныхаа ажлын байрыг хадгалахад тодорхой хувь нэмэр болсон байна.

Энэхүү арга хэмжээний үр дүнд: 2020 онд давхардсан тоогоор хувийн хэвшлийн 661 мянган ажлын байрыг хадгалж чадсан байна. НДШ-ийг 2020 оны 4 дүгээр сараас 10 дугаар сар хүртэл нийт 6 сарын хугацаанд бүрэн чөлөөлснөөр 38 мянган аж ахуйн нэгжийн 400 гаруй мянган ажлын байрыг, өөрөөс үл хамаарах шалтгаанаар үйл ажиллагаа нь зогссон болон борлуулалтын орлого нь 50 болон түүнээс дээш хувиар буурсан ААН-ийн ажилтнуудад гурван сарын туршид сар бүр 200 мянган төгрөг олгосноор 221 мянган ажлын байрыг тус тус хадгалан үлдэж чадсан байна.

Бизнесийг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээ

Аж ахуйн нэгжүүд 2020 онд нийт 783 тэрбум төгрөгийн татвар, НДШ болон тэдгээрт ногдуулсан алданги, торгуулиас чөлөөлөгдсөн байна. Энэ хэмжээний мөнгөөр хувийн хэвшилд 52.2 мянган хүний нэг жилийн цалинг олгох боломжтой.

- ✓ Ажил олгогчийн төлөх НДШ-ийг 2020 оны 4-10 сар хүртэл зургаан сарын турш “тэглэх” болон оны үлдсэн гурван сард 5 хувь болгож хөнгөлөх шийдвэр гаргаснаар 38.6 мянган аж ахуйн нэгж 641.1 тэрбум төгрөгийг, жилийн 1.5 тэрбум төгрөг хүртэл борлуулалтын орлоготой 104.4 мянган ААН-ийг орлогын албан татвараас 9 сарын хугацаанд чөлөөлснөөр 78.9 тэрбум төгрөгийг, түүнчлэн хуульд заасан хугацаанд тайлагнасан боловч төлж чадаагүй татвар, НДШ-ийн алданги, торгуулиас давхардсан тоогоор 462 мянган ААН-ийг 7 сарын хугацаанд чөлөөлснөөр 62.6 тэрбум төгрөгийг аж ахуйн нэгжүүд өөртөө авч үлджээ.
- ✓ Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн түрээсийн төлбөрийн дарамт цар тахлын үед 18.8 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдрийг хүртэл түрээсийн төлбөрөө бууруулсан аж ахуйн нэгжид татварын хөнгөлөлт үзүүлжээ.

Энэхүү арга хэмжээний үр дүнд: 2020 онд 3.4 мянган түрээслэгчийн түрээс 18.8 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

Мөн зарим төрлийн хүнсний бараа бүтээгдэхүүнд ногдуулах татварыг чөлөөлсөн нь хүнсний хангамжийг тогтворжуулах, хомсдол бий болохоос сэргийлэхэд эерэгээр нөлөөлсөн. 2020 оны 2 дугаар сарын 19-ний өдрөөс 2020 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэл 15.0 мянган тонн элит үрийн улаан буудай, дотоодын гурилын үйлдвэрлэлд шаардагдах 160.0 мянган тонн хүнсний улаан буудай, бүх төрлийн хүнсний будаа, элсэн чихэр, ургамлын тосыг 24.3 тэрбум төгрөгийг гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлсөн. Түүнчлэн бүх төрлийн хүнсний будаа, ургамлын тос болон өвс, мал, амьтны тэжээл, тэжээлийн үр, хүнсний улаанбуудай, улаанбуудайн үр, тослог ургамал, ургамлын түүхий тосыг 2021 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэл гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөөд байна.

Иргэд, ААН-үүдийг дэмжсэн арга хэмжээ

хугацаанд 870 гаруй мянган айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагын цахилгаан, дулааны эрчим хүч, дулааны уур хэрэглэсний төлбөр, цэвэр, бохир усны үйлчилгээний төлбөр болон энгийн хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг төрөөс хариуцан төлөхөөр шийдвэрлээсэн.

- ✓ Цахилгаан, дулааны эрчим хүчний төлбөрт 477.2 тэрбум төгрөг;
- ✓ Усны төлбөрт 108.2 тэрбум төгрөг;
- ✓ Хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийн төлбөрт 26.6 тэрбум төгрөг зарцуулахаар байна.

Түүнчлэн 2020 оны байдлаар 220 аж ахуйн нэгж, 99 иргэний импортолсон эм, эмнэлгийн хэрэгслийг 15 тэрбум төгрөгийн татвараас чөлөөлсөн байна. 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2022 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэл Коронавируст халдвар /Ковид-19/-ын оношилгоо, эмчилгээнд хэрэглэх зорилгоор импортоор оруулж байгаа оношлуур, эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийн бодис, амны хаалтыг гаалийн албан татвараас чөлөөлөхөөр болсон.

5. ЦАР ТАХЛЫН ҮЕД САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ОРЧНЫ ХҮРЭЭНД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТОЙМ

1.Төсвийн болон мөнгөний бодлогын хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний тойм (2020.11.24-ний өдрийн байдлаар).³⁵⁴

ОУВС-ийн хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкнаас дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

Бодлогын хүүг 6 хувь болгож, 5 нэгж хувиар бууруулсан: 2020 он гарснаас хойш Мөнгөний бодлогын хорооны ээлжит болон ээлжит бус хурлын шийдвэрээр бодлогын хүүг нийт 5 нэгж хувиар бууруулж 6 хувьд хүргэв. Бодлогын хүүг бууруулах шийдвэр нь инфляцын зорилтыг алдагдуулахгүйгээр эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээ юм.

Төгрөгийн заавал байлгах нөөц (ЗБН)-ийн хувь хэмжээг 4.5 нэгж хувиар бууруулсан: Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 3 дугаар сарын 11 болон 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн хуралдааны тогтоолоор төгрөгийн ЗБН-ийн хувь хэмжээг нийт 4.5 нэгж хувиар бууруулж, 6.0 хувь байхаар шийдвэрлэв. Энэхүү бодлогын арга хэмжээ нь 1) банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулж, үндэсний валютаар эх үүсвэр татахыг дэмжих, 2) банкуудын зээлд гаргах боломжтой эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, зээлийн хүүг бууруулах, улмаар эдийн засаг дахь санхүүгийн зуучлалыг дэмжих зорилготой.

Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих, ханшийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор гадаад валютын своп хэлцлийг тогтмол хийж байна: Банкуудын богино хугацааны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хангахад дэмжлэг үзүүлэх, валютын ханшийн эрсдэлээс хамгаалах, төгрөгийн ханшийн тогтвортой байдлыг зорилгоор Монголбанк төгрөг-ам.долларын своп хэлцлийг банкуудтай тогтмол хийж байна. Монголбанк оны эхнээс богино хугацаат репо санхүүжилтээр оны эхний 9 сарын байдлаар 2.4 их наяд төгрөг, гадаад валютын своп хэлцлээр 1.7 их наяд төгрөгийн нөөцийг банк хоорондын захад нийлүүлээд байна.

³⁵⁴ <https://www.mongolbank.mn/news.aspx?id=2663&tid=1>
<https://www.mongolbank.mn/news.aspx?tid=9>

Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журамд түр хугацааны өөрчлөлт оруулсан: КОВИД-19 вирусийн тархалттай холбоотойгоор Монгол Улсын эдийн засагт хүндрэл учирч, банкны салбарын зээлийн эргэн төлөлтөд доголдол үүсч байгаатай холбогдуулан Монголбанкнаас дараах журмуудын тодорхой зохицуулалтыг доорх нөхцөлтэйгөөр түр хугацаагаар буюу 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр хүртэл мөрдүүлэхээр шийдвэрлэв. Энэхүү зохицуулалтын хүрээнд 10-р сарын 1-ний байдлаар 3.7 их наяд төгрөгийн зээлд бүтцийн өөрчлөлт хийгдсэний 2.2 их наяд төгрөг нь бизнесийн зээл байна. Монголбанкны Банкны хяналт шалгалтын хорооны 2021 оны 6 дугаар сарын 29-ний өдрийн хурлаас гарсан зөвлөмжийн дагуу түр хугацаагаар мөрдүүлж буй хөнгөлөлттэй зохицуулалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэл урьдчилан тогтоосон хуваарийн дагуу хэсэгчлэн сунгахаар шийдвэрлэсэн.

Банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний шимтгэлийг бууруулсан: Ковид-19 вирусийн халдвараас урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах зорилгоор Монголбанк санаачлан 2020 оны 4 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн гамшгаас хамгаалах өндөржүүлсэн бэлэн байдлын хугацаанд банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний шимтгэлийг 20-100 хувь бууруулахаар болов. Энэхүү шийдвэр нь иргэдийг цахимаар төлбөр тооцоогоо гүйцэтгэхийг идэвхжүүлэх зорилготой. Нийлбэр дүнгээрээ 4 сарын 1-ээс 10-р сарын 1-ний хооронд 33 сая удаагийн гүйлгээгээр 1.46 тэрбум төгрөгийн банк хоорондын төлбөр, тооцооны шимтгэл хураамжийг хэрэглэгчдээс аваагүй чөлөөлөөд байна.

Эргэн төлөлт нь хүндрэлд орсон зээлдэгчийн хэрэглээний зээлийн хугацааг сунгасан: Мөнгөний бодлогын хорооны ээлжит болон ээлжит бус хурлуудын шийдвэрээр эргэн төлөлт нь хүндрэлд орсон зээлдэгчийн хэрэглээний зээлийн хугацааг 12 хүртэлх сараар сунгах шийдвэр гаргасан. Энэхүү арга хэмжээ нь 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрийг хүртэл зээлдэгчдийн зээлийн сарын төлбөрийн дарамт буурч гар дээр үлдэх орлого нэмэгдсэнээр хувийн хэрэглээг урамшуулах, улмаар үүсээд буй өнөөгийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, эдийн засгийн идэвхжлийг нэмэгдүүлэх нөлөөтэй юм. Энэ хүрээнд 10-р сарын 1-ний өдрийн байдлаар 1.5 их наяд төгрөгийн хэрэглээний зээлийн нөхцөлд өөрчлөлт орсон байна.

Төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн хөнгөлөлттэй хүүтэй зээлийн эргэн төлөлтийг түр хугацаагаар хойшлуулсан: Зээлдэгчийн зээлийн эргэн төлөх нөхцөлийг дахин өөрчлөх, эргэн төлөлтийн доголдолтой зээлийн ангилал, зээлийн түүхийг түр хугацаанд бууруулахгүй байх асуудлыг бие даан шийдвэрлэх боломжийг банкуудад олгоод байгаа билээ. 10-р сарын 1-ний өдрийн байдлаар нийт 38,152 зээлдэгчийн 2.0 их наяд төгрөгийн зээлийн төлбөрийг 6 сарын хугацаатайгаар хойшлуулсан.

Монголбанкнаас банкинд олгох барьцаат зээлийн журамд түр өөрчлөлт оруулсан: Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн 20¹ дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтад Монголбанк банкны системийн эцсийн зээлдүүлэгчийн хувьд төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт нь түр хугацааны хүндрэл үүссэн, өөрийн үйл ажиллагааны үр дүнд уг хүндрэлээс гарч, зээлийг хугацаанд нь эргэн төлөх боломжтой, төлбөрийн чадвартай банканд тодорхой нөхцөлийн дагуу барьцаатай зээл олгож болно хэмээн заасан байдаг. Засгийн газрын үнэт цаасны анхдагч захын арилжаа зогссон, Төв банкны үнэт цаасны төвлөрөл өндөр байгаа өнөөгийн нөхцөлд Ковид-19 вирусийн хурдацтай тархалтаас үүдэн эдийн засагт үүсэж болзошгүй аливаа эрсдэлээс сэргийлэх, банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор Монголбанк барьцаат зээлийн журамд 2020 оны 7 сарын 31-ний өдөр хүртэл түр хугацааны өөрчлөлт орууллаа.

Үүнд:

- Барьцаат зээлийн хугацааг 90 хүртэл хоног байсныг 180 хүртэл хоногийн хугацаатай болгож өөрчлөв.
- Барьцаат зээлийн хүүг 16 хувь байсныг 11 хувь болгон бууруулав.
- Барьцаа хөрөнгийн жагсаалтыг өргөтгөлөө.

ОУВС-аас Монгол Улсыг “Шуурхай санхүүжилтийн хөтөлбөр”-т хамруул сан: Дэлхий нийтийг хамарсан цар тахлаас үүдэлтэй эдийн засгийн хүндрэлийг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, төсөв болон төлбөрийн тэнцлийн алдагдлыг санхүүжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газар, Монголбанк хамтран ОУВС-гийн шуурхай санхүүжилтийн хөтөлбөр (RFI)-т хамрагдаж, 99 сая ам.долларын санхүүжилтийг аваад байна. Монгол Улс ОУВС-тай хамтран “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийг 3 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлсэн бөгөөд үүнийг дүгнэж “Шуурхай санхүүжилтийн хөтөлбөр”-т шилжээд байна.

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, уул уурхайн бус экспортыг дэмжихээр шийдвэрлэсэн: МБХ-ны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн ээлжит бус хурлаар жижиг, дунд үйлдвэрлэл, уул уурхайн бус экспортыг дэмжихэд зориулсан урт хугацаат дахин санхүүжилтийн хэрэгслийг нэвтрүүлэх шийдвэр гаргасан билээ. Улмаар МБХ-ны 12-р сарын 18-ны өдрийн ээлжит хурлын шийдвэрээр жижиг, дунд үйлдвэрлэл, уул уурхайн бус экспортыг дэмжихэд зориулсан урт хугацаат дахин санхүүжилтийн хэрэгслээр 2021 оны 1-р улиралд 250 хүртэлх тэрбум төгрөгийг олгохоор тогтлоо.

Монгол Улсын Их Хурлаас “Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-аас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль”-ийг 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдөр баталсан. Тус хуульд банкны сектортой холбоотой дараах заалтууд хэрэгжиж эхэлсэн. Үүнд:

Банкны харилцах дансанд хүү тооцохгүй: 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдрөөр тасалбар болгон харилцах дансны үлдэгдэлд хүү тооцохгүй. Өөрөөр хэлбэл, банкнаас харилцагчид үзүүлж байгаа төлбөрийн үйлчилгээний гэрээ, хэлцэл нь уг хуульд нийцсэн байх шаардлагыг хангаж, хүчин төгөлдөр бус болох эрсдэлээс сэргийлэх шаардлагатай юм. Энэхүү арга хэмжээг харилцах дансыг хугацаагүй хадгаламжид хөрвүүлэхээс зайлсхийж, банкууд харилцан ойлголцож, нэгдсэн стандарт мөрдүүлэн хэрэгжүүлнэ.

Гадаад валютын хадгаламжийг албан журмын даатгалд хамруулахгүй: хууль хэрэгжих хугацаанд гадаад валютын хадгаламж нь хадгаламжийн даатгалд хамаарахгүй буюу даатгалын тохиолдол бий болоход нөхөн төлбөр төлөхгүй. Харин Банкн дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа тул гадаад валютын хадгаламж нь хадгаламжийн даатгалын хураамжаас чөлөөлөгдөхгүй.

Иргэн, хуулийн этгээд хоорондын гүйлгээг үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр гүйцэтгэх, гадаад валютын харилцах, хадгаламжийг зээлийн барьцаа болгохгүй: Банк, банк бус санхүүгийн байгууллагын мөнгөн хадгаламж, зээл, тэдгээртэй адилтгах аливаа үйлчилгээ, санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэлтэй холбоотой байгуулах гэрээ, түүгээр хүлээх үүргийг гадаад валютаар илэрхийлж, гүйцэтгэлийг гадаад валютаар хангуулж болно. Түүнчлэн, гадаад валютын харилцах, хадгаламжийг зээлийн барьцаа болгохгүй байх нь валютын зах дээрх спекуляци эрэлтийг бууруулж, үндэсний мөнгөн тэмдэгтийг хэрэглээг дэмжинэ.

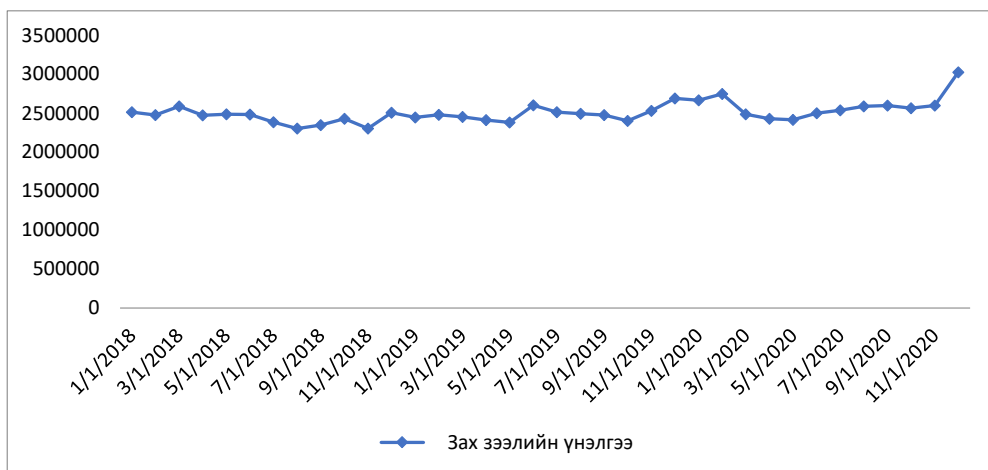
Монголбанкнаас банк, санхүүгийн салбарт Ковид-19 цар тахлын үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулахад шаардлагатай арга хэмжээг дэлхийн улс орнуудын туршлага, банкны болон холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн авч хэрэгжүүлж ирлээ. Энэхүү арга хэмжээний

хүрээнд банкууд нийт 181,783 зээлдэгчийн 5.3 их наяд төгрөгийн зээлд бүтцийн өөрчлөлт хийж, эргэн төлөх нөхцөлд өөрчлөлт оруулаад байна.

Ингэснээр банкуудад зээлдэгчдийн зээлийн эргэн төлөх нөхцөлийг дахин өөрчлөх, эргэн төлөлтийн доголдолтой зээлийн ангилал, зээлийн түүхийг түр хугацаанд бууруулахгүй, дордуулахгүй байх эсэхийг бие даан шийдвэрлэх боломжийг нээлттэй үлдээлээ. Зээлийн чанарын ангиллыг бууруулах хугацаа хэтэрсэн хоногийг /90 хоног болгосон байгааг/ 2021 оны 8 дугаар сараас 75 хоног, 2021 оны 10 дугаар сараас 60 хоног, 2021 оны 12 дугаар сараас 45 хоног, 2022 оны 02 дугаар сараас 30 хоног, 2022 оны 4 дүгээр сараас 15 хоног болгож, хэвийн горимд аажмаар шилжүүлэхээр зохицуулсан байна.

2.Хөрөнгийн зах зээлийн тойм

Зураг 21. Үнэт цаасны зах зээлийн үнэлгээ

Эх сурвалж: СЗХ

Үнэт цаасны зах зээлийн үнэлгээ өнгөрсөн онтой харьцуулахад 12.5 хувиар өсөж 3,029.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна. Харин хувьцааны хөрвөх чадвар 3.2 нэгжээр буурч 1.8 хувьд хүрчээ.³⁵⁵ Үнэт цаасны зах зээлийн үнэлгээ 2020 онд буураагүй нь дийлэнх томоохон хувьцаат компаниуд борлуулалтын орлогоо жигд тогтвортой байлгаж чадсантай холбоотой. Харин цар тахлаас үүдэлтэйгээр хоёрдогч зах зээлийн арилжааны идэвх буюу хөрвөх чадвар суларсан байна. Цар тахлын үед СЗХ-ноос хөрөнгийн зах зээлтэй холбоотойгоор зохицуулалтын дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлээд байна.

1. Монголын хөрөнгийн биржийн арилжаа цахим горимоор хэвийн явагдаж байна. 2021.01.01-2021.05.20-ны өдрүүдэд нийт 616.4 тэрбум төгрөгийн арилжаа хийгдсэн бөгөөд энэ нь өмнөх мөн үетэй харьцуулахад 41.15 дахин өссөн үзүүлэлт юм. Энэхүү өсөлтөд Засгийн газрын 2021 оны 42 дугаар тогтоолоор баталсан “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 (арван) их наядын цогц төлөвлөгөө”-нд зээл, санхүүжилтийн эх үүсвэр нь тодорхойлогдсон томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалтыг идэвхжүүлж, эдийн засгийг сэргээх хөшүүрэг болгох чиглэлээр “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн нийтэд санал болгон гаргасан 347.7 тэрбум төгрөгийн бондын арилжаа голчлон нөлөөлсөн байна.

³⁵⁵ <http://www.frc.mn/>

2. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 32 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлэх хүрээнд “Нийслэлийн орон сууцны корпорац” ХК-ийн үүсгэн байгуулсан “НОСК нэг” ХХК-д түрээсийн орлогоор баталгаажсан буюу хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргах тусгай зөвшөөрлийг олгох, 15 жил хүртэл хугацаатай орон сууцны түрээсээр баталгаажсан *34.4 тэрбум төгрөгийн* үнийн дүн бүхий 343,580 ширхэг хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасыг бүртгэсэн бол СЗХ-ны 12 дугаар сарын хурлаар “НОСК хоёр” ХХК-д хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргах тусгай зөвшөөрлийг олгож тус компанийн 447 иргэнд олгосон түрээслээд өмчлөх орон сууцны зээлийг багцалсан *39.6 тэрбум төгрөгийн* хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасыг 2021 оны 02 дугаар сард бүртгэсэн.
3. Бондын зах зээлийн зохицуулалтын орчныг шинэчлэн сайжруулахтай холбоотойгоор хаалттай бондыг арилжаалах зах зээлийн зохицуулалтыг бий болгон, энэхүү зах зээлийг ил тод болгох чиглэлээр “Биржийн бус зах зээлийн үйл ажиллагааны журам”-ыг боловсруулж, батлуулав. Ингэснээр компаниудын хувьд хаалттай өрийн хэрэгслийг арилжаалах эрх зүйн орчин бүрдэж, үнэт цаас гаргахад цаг хугацаа, зардал хэмнэхээс гадна хөрөнгө оруулагчийн зүгээс хаалттай өрийн хэрэгслийн хоёрдогч зах зээл үүсэх, үнэт цаасны хөрвөх чадвар сайжрах, мэдээллийн ил тод байдал хангагдах зэрэг чухал ач холбогдолтой юм. Мөн нийтэд санал болгон гаргах үнэт цаасны шаардлага, шалгуурыг хангахад хүндрэлтэй байгаа жижиг, дунд үйлдвэрлэгч нарт биржийн бус зах зээлээс санхүүжилт босгох таатай нөхцөл бүрдсэн.
4. Зах зээлийн арилжаанд оролцоход гарах хэлцлийн зардлыг бууруулах, арилжаа хийгдэх шат дамжлагыг багасгах чиглэлээр дэд бүтцийн байгууллагуудад чиглэл өгөх, холбогдох дүрэм, журамд орсон өөрчлөлтүүдийг батламжлах ажлууд хийж байна. Үүний үр дүнд анхдагч, хоёрдогч зах зээлийн арилжааны төлбөрийн шимтгэл тус тус 0.24 хувь байсныг 50 хувиар бууруулж, тус тус 0.12 хувь болгосон.
5. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос бодлогын баримт бичигт тусгагдсан арга хэмжээний хүрээнд дараах хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргах ажиллагаанд оролцогч этгээдүүдэд тусгай зөвшөөрөл олгох, үйл ажиллагаанд баримтлах дүрэм, журмуудад санал өгөх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. Үүнд:
 - ✓ 2020 оны 10 дугаар сарын 21-ний өдрийн 937 дугаар тогтоолоор “МҮЦСК” ХХК-д хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргах тусгай зөвшөөрөл
 - ✓ “Үнэт цаас санхүүжилтийн корпорац” ХХК-д 2020 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 882 дугаар хөрөнгө итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг тус тус олгосон.
6. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос 2020 оны 758 дугаар тогтоолоор “Гадаад улсын арилжаа эрхлэх байгууллагад бүртгэлтэй хуулийн этгээд Монгол улсад үнэт цаас гаргах, Монгол улсын арилжаа эрхлэх байгууллагад бүртгэлтэй хуулийн этгээд гадаад улсад гаргах үнэт цаасыг бүртгэх журам”-д хоёр биржийн хооронд иргэн, ААН өөрийн эзэмшлийн хувьцааг чөлөөтэй хөрвүүлэх эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгож, дэд бүтцийн шийдэл, оролцогчдын эрх ашиг хамгаалагдах гэрээний харилцааг бий болгосон. Чөлөөтэй хөрвөх нөхцөл бүрдсэнтэй холбоотойгоор Санхүүгийн зохицуулах хорооноос 2020 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдөр “Эрдэнэ Ресурс Девелопмент Корпорэйшн”-ийн Канад улсын Торонтогийн хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй 263,885,433 ширхэг хувьцааг бүртгэж, тухайн компанийн хувьцааг эзэмшиж буй Канад болон Монгол Улсын иргэн, ААН өөрсдийн эзэмшлийн хувьцааг хоёр биржийн хооронд чөлөөтэй хөрвүүлж, арилжаалах нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

7. Засгийн газрын 2021 оны 42 дугаар тогтоолоор баталсан “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 (арван) их наядын цогц төлөвлөгөө”-нд зээл, санхүүжилтийн эх үүсвэр нь тодорхойлогдсон томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалтыг идэвхижүүлж, эдийн засгийг сэргээх хөшүүрэг болгох чиглэлээр “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК нь дотоодын үнэт цаасны зах зээлд өрийн хэрэгсэл гаргахаар тусгагдсан. Үүний дагуу тус компаниас ирүүлсэн хүсэлтийг хянан Хорооны 2021 оны 96 дугаар тогтоолоор “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн олон нийтэд нээлттэй санал болгон гаргаж буй төгрөгийн болон ам.долларын хосолсон нийт 2.0 их наяд төгрөг бүхий өрийн хэрэгслийг үнэт цаасны бүртгэлд бүртгэж, анхдагч зах зээлд арилжаалах зөвшөөрлийг олгосон.
8. Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн нийтэд санал болгож буй өрийн хэрэгслийн анхдагч зах зээлийн арилжааны захиалгыг 2021.03.30-2021.04.09 өдрүүдэд амжилттай зохион байгуулж, нийт 973 хөрөнгө оруулагчдаас 347.7 тэрбум төгрөгийг татан төвлөрүүлсэн.

3.Даатгалын зах зээлийн тойм (2021.05.20-ны өдрийн байдлаар):

1. Коронавирустэй холбогдох даатгалын 5 шинэ бүтээгдэхүүн Хороонд бүртгэгдэж, зах зээлд нэвтэрсэн бөгөөд нийт 17.3 тэрбум төгрөгийн үнэлгээ бүхий даатгалд 14758 иргэн, албан хаагч (богино хугацааны үнэ төлбөргүй даатгалд хамрагдсан 84.0 мянга орчим иргэнийг оруулаагүй дүн) хамрагдаж, 609.5 сая төгрөгийн даатгалын хураамж төвлөрсөн ба 181 даатгалын тохиолдолд 207.7 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр олгогдсон байна. Үүнд:
 - ✓ “Нэйшнл лайф даатгал” ХХК нь нийгмийн хариуцлагын хүрээнд халдварын өндөр эрсдэлтэй нөхцөлд ажиллаж буй улсын эмнэлгийн ажилтнууд, онцгой байдлын албан хаагчид болон төрийн тусгай албан хаагчдын амь нас, эрүүл мэндийг үнэ төлбөргүйгээр даатгах зорилго бүхий 6 сарын хугацаатай “Ковид-19 Амь нас, хөдөлмөрийн чадвар алдалтын даатгал”-ыг гаргасан ба уг даатгалд 1527 төрийн албан хаагч хамрагдсан байна.
 - ✓ “Нэйшнл лайф даатгал” ХХК-ийн иргэдийн амь нас, эрүүл мэндийн хамгаалалт бүхий “Ковид-19” эрүүл мэндийн даатгалын нийт үнэлгээ 5.9 тэрбум төгрөгт, даатгуулагчийн тоо 4476-д тус тус хүрч, 169.9 сая төгрөгийн даатгалын хураамж төвлөрсөн ба 61 даатгалын тохиолдол гарч, 67 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр олгосон байна.
 - ✓ “Мандал даатгал” ХК-ийн Ковид-19 өвчний халдвар авч, тусгаарлагдсаны улмаас орлого тасалдах эрсдэлийг хамгаалах зорилго бүхий “Ковид-19” хүртээмжтэй даатгалын бүтээгдэхүүнд төр, хувийн хэвшлийн 32 байгууллагын 4393 ажилтан, 683 хувь хүн, нийт 5076 иргэн даатгуулаад байгаа бөгөөд даатгалын үнэлгээ 6.2 тэрбум төгрөгт хүрч, 201.1 сая төгрөгийн даатгалын хураамж төвлөрч, 100 даатгалын тохиолдолд \иргэнд\ 123.0 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр олгогдсон байна. (Тус компани өөрийн харилцагч 82,000 даатгуулагчийг уг даатгалд 2020 оны 9-р сарыг дуусталх хугацаанд үнэ төлбөргүй хамруулсан байна.)
 - ✓ “Ард даатгал” ХК-ийн зайлшгүй ажиллах шаардлагатай, эрсдэлтэй нөхцөл байдалд ажиллаж байгаа ажилтнуудад зориулсан “Ковид-19, ажилтны нөхөн олговрын даатгал”-д төрийн өмчит болон хувийн хэвшлийн 20 байгууллагын 4947 ажилтан, албан хаагчид хамрагдсан ба нийт 4.2 тэрбум төгрөгийн үнэлгээ бүхий даатгалын гэрээг байгуулагдаж, 227.0 сая

төгрөгийн даатгалын хураамж төвлөрч, 17 даатгалын тохиолдолд 12.7 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр олгогдсон байна.

- ✓ “Миг даатгал” ХХК-ийн Ковид-19 өвчний халдвар авах, уг өвчний улмаас нас барсан тохиолдолд нөхөн төлбөр олгох “Вакцин даатгал”-д нийт 259 иргэн хамрагдсан ба нийт 1.0 тэрбум төгрөгийн даатгалын хамгаалалтын (үнэлгээ) хүрээнд тус компани 11.5 сая төгрөгийн хураамж төвлөрүүлж, 3 даатгалын тохиолдолд 5.0 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр олгосон байна.

2. Хорооны 2021 оны 25 дугаар тогтоолоор баталсан “Даатгалын багц дүрэм”-ийн нэгдүгээр хавсралт “Даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогчдод тавигдах шаардлага, дагаж мөрдөх үзүүлэлт”-ийн шинэчилсэн найруулгад бүртгэл, зөвшөөрлийн үйл ажиллагааг цахимжуулах зохицуулалтуудыг тусгасан бөгөөд зохицуулалтын байгууллагуудаас ирүүлсэн бүртгэл, зөвшөөрлийн хүсэлтүүдийг цахимаар шийдвэрлэн ажиллаж байна. Даатгалын компаниуд даатгалын нөхөн төлбөрийн материалыг цахимаар бүрдүүлэн авах болон даатгалын гэрээ байгуулахдаа цахимаар болон аливаа дэвшилтэд технологи ашиглан хийж хэвшээд байна.
3. *Бүх нийтийн бэлэн байдалд шилжсэнтэй холбоотойгоор үүсэн нөхцөл байдал:* 2020 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрөөс 2021 оны 04 дүгээр сарын 25-ны өдрийг дуустал хугацаанд даатгалын компанийн хувьд нийтдээ 21,906 даатгалын тохиолдол бүртгэж, 17,605 тохиолдлын 14,449.3 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг олгосон бол одоогоор 4,231 даатгалын тохиолдол шийдвэрлэгдээгүй байна. Үүнийг даатгалын төрөл, хэлбэрээр ялгаж гаргавал дараах байдалтай байна.

а. Урт хугацааны даатгагчийн хувьд 617 тохиолдолд 346.6 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг олгосон бол Давхар даатгагчийн хувьд даатгалын тохиолдол гараагүй;

б. Ердийн даатгалын компаниудын хувьд дээрх хугацаанд Гэнэтийн осол, эмчилгээний даатгалын 7,445 тохиолдол бүртгэгдэж 5,361 тохиолдолд 2,837.1 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Жолоочийн хариуцлагын даатгалын 6,710 тохиолдол бүртгэгдэж, 5,625 тохиолдолд 4,929.3 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Тээврийн хэрэгслийн даатгалын 5,297 тохиолдол бүртгэгдэж, 4,359 тохиолдолд 4,914.7 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Хөрөнгийн даатгалын 916 тохиолдол бүртгэгдэж, 809 тохиолдолд 1,076.8 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Хариуцлагын даатгалын 705 тохиолдол бүртгэгдэж, 657 тохиолдолд 281.2 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Ачааны даатгалын 49 тохиолдол бүртгэгдэж 44 тохиолдолд 61.7 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг, Зээлийн даатгалын 89 тохиолдол бүртгэгдэж, 55 тохиолдолд 394.2 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг тус тус олгоод байна.

Сүүлийн 5 жилийн даатгалын хураамжийн дундаж өсөлт 12.8 хувь байгаа бөгөөд цар тахалтай холбоотойгоор 2020 онд нийт хураамжийн өсөлт 2.5 хувь болж буурчээ.³⁵⁶ Даатгалын салбарын хөрөнгө, орлогын үзүүлэлтүүдийн өсөлтийн хувь буурсан хэдий ч нэрлэсэн дүн өсөлттэй гарсан байгаа нь даатгалын хураамжийн орлогын нэлээд хэсгийг заавал даатгуулах даатгал буюу жолоочийн хариуцлагын даатгал, жил тутам тоо нь нэмэгдэж байгаа авто тээврийн хэрэгслийн даатгалын хураамж эзэлж байгаатай холбоотой.

³⁵⁶ [2020 q4 negtgel.pdf \(frc.mn\)](#)

4.Банк бус санхүүгийн байгууллагын салбарын тойм (2021.05.20-ны өдрийн байдлаар):

1. Цар тахалтай холбогдуулан эдийн засгийн байдал хүндэрч, иргэд аж ахуйн нэгжийн бизнесийн үйл ажиллагаа доголдсонтой холбогдуулан иргэдийг чанаргүй зээлийн ангилалд шилжүүлэхээс урьдчилан сэргийлж ББСБ-уудад мөрдөгдөж буй “Банк бус санхүүгийн байгууллагын активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-д нийт 3 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, үйлчлэлийн хугацааг 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр хүртэл сунгасан. Ингэснээр 2021 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар зээлд эзлэх хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй активын хэмжээ 14.3% байснаас 26.0% болж 164.8 тэрбум төгрөгийн зээлийн ангилал огцом буурахаар байсан тул салбарын эрсдэлийг бууруулах, зээлдэгчдийн зээлийн ангилал муудахаас сэргийлсэн чухал бодлогын шийдвэр болсон.
2. УИХ-ын 2020 оны Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээний тухай 32 дугаар тогтоолын дагуу Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор Зээлийн батлан даалтын сангийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2020 оны 352 дугаар тогтоол, 2021 оны 65 дугаар тогтоолоор тус тус “Зээлийн батлан даалтын сангийн үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, журам”-д зохицуулалтын өөрчлөлтүүдийг оруулж 2021 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрийг дуустал хугацаанд мөрдөж ажиллаж байна. 2021 оны 4 дүгээр сарын 29-ний байдлаар нийт 51 жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдэд 7.6 тэрбум төгрөгийн батлан даалттай 15.7 тэрбум төгрөгийн зээл олгохоор шийдвэрлэсэн байна. Үүнээс 17 зээлдэгчийн 2.6 тэрбум төгрөгийн батлан даалттай 5.0 тэрбум төгрөгийн зээл олгохоор шийдвэрлэсэн байна.
3. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос ББСБ-уудын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг үе шаттай нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж ажиллаж байгаа бөгөөд цар тахалтай холбогдуулан ББСБ-уудын зээлийн эргэн төлөлт удааширч, үйл ажиллагаа нь доголдож хүндрэл үүссэнтэй холбогдуулан ББСБ-уудын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн доод хэмжээг үе шаттай нэмэгдүүлэх хуваарийг 2022-2023 он хүртэл хойшлуулахаар шийдвэрлэсэн. Тухайлбал, 2021.02.10-ны дотор Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа эрхэлж буй ББСБ-уудын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг 1.9 тэрбум төгрөгт хүргэх байсныг 2022 оны 2 дугаар сарын 10 хүртэл, 2023 оны 02 дугаар сарын 10-ны өдрийн дотор 2.5 тэрбум төгрөгт хүргэхээр шийдвэрлэлээ.
4. Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2020 оны 4 дүгээр сарын 14-ны өдрийн 7/1515 тоот албан бичгийн дагуу ББСБ-аас авсан зээл, хүүгийн төлбөрөө хугацаанд нь төлж чадахгүй нөхцөл байдал үүссэн зээлдэгчийн зээлийн гэрээний хугацааг сунгасан, зээл, хүүгийн төлбөрийн нөхцөлд өөрчлөлт оруулсан болон бусад холбогдох мэдээллийг сар бүр тогтмол ирүүлж байна. 2021 оны 5 дугаар сарын 03-ны өдрийн байдлаар 307.7 мянган зээлдэгч 367.3 тэрбум төгрөгийн зээлийн гэрээндээ өөрчлөлт оруулах хүсэлт ирүүлсэн бөгөөд 303 ББСБ үйл ажиллагаа нь тасалдаж хүндрэл үүссэн 303.9 мянган зээлдэгчийн 333.3 тэрбум төгрөгийн зээлийн гэрээнд өөрчлөлт оруулж, үндсэн төлбөр болон хүүг төлөх хугацааг сунгасан байна.
5. Зээлийн батлан даалтын сан нь 2021 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдрийн байдлаар “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-

ний хүрээнд “Ажлын байрыг дэмжих зээл” зориулалтаар 77 зээлдэгчийн 21.6 тэрбум төгрөгийн зээлд 10.4 тэрбум төгрөгийн батлан даалт гаргасан байна.

6. “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-ний хүрээнд “Ажлын байрыг дэмжих зээл”-ийн эх үүсвэр ББСБ-ын салбарт аливаа хэлбэрээр ББСБ-уудын эх үүсвэрт байршихаас сэргийлж “ББСБ-аас гаргах хаалттай өрийн бичгийг бүртгэх, түүнд хяналт тавих түр журам”-ыг баталсан.

5.Хадгаламж, зээлийн хоршооны салбарын тойм (2021.05.20-ны өдрийн байдлаар):

1. “Хадгаламж, зээлийн хоршооны активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-д нэмэлт оруулж, улмаар 2021 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэл сунгахаар шийдвэрлэсэн. 2021 оны 5 дугаар сарын 15-ны өдрийн байдлаар 154 ХЗХ-ноос судалгааг бөглөж ирүүлсэн бөгөөд нийт 11,617 зээлдэгч 46.5 тэрбум төгрөгийн зээлийн гэрээнд өөрчлөлт оруулах хүсэлт ирүүлсэн гэж мэдээллэсэн ба үүнээс 7,535 зээлдэгчийн 24.3 тэрбум төгрөгийн зээлийн гэрээнд өөрчлөлт оруулж шийдвэрлэсэн байна.
2. Цаг үеийн нөхцөл байдалтай холбогдуулж 2020 оны 4 дүгээр улирлын байдлаарх тусгай зөвшөөрөлтэй 249 ХЗХ-ны 72,000 гаруй гишүүдийн бүртгэлийг цахимжуулах ажлыг эхлүүлсэн. 2021 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдрийн байдлаар Зөвшөөрлийн цахим системд 99 ХЗХ-ны 18,000 гаруй гишүүдийн мэдээллийг бүртгээд байна.
3. Улсын бүртгэлийн ерөнхий газартай хамтран ажиллаж улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн боловч тусгай зөвшөөрөл авахаар Хороонд хандаагүй, хандсан боловч нөхцөл шаардлага хангаагүйн улмаас тусгай зөвшөөрөл олгоогүй, эсхүл тусгай зөвшөөрлийг нь хүчингүй болгосон 285 ХЗХ-ны бүртгэлийг хүчингүй болгосон.

ББСБ-ын статистик үзүүлэлтүүд

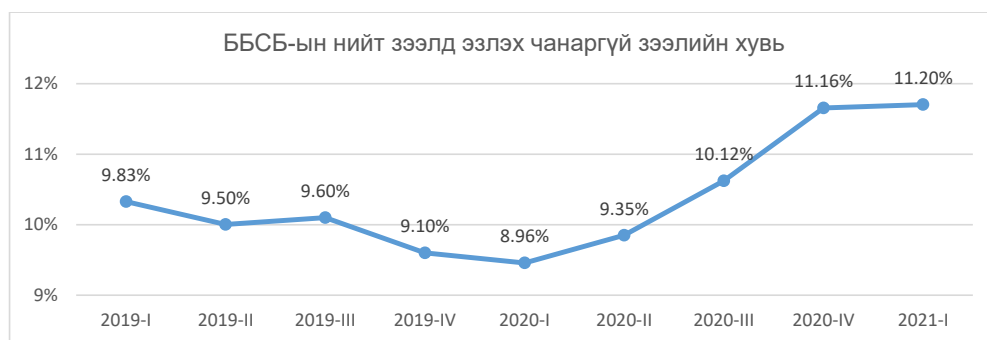
2021 оны I улирлын байдлаар давхардсан тоогоор 17,339 хувь нийлүүлэгчдийн 530 ББСБ, 298 салбар нэгж, 8 төлөөлөгчийн газар, давхардсан тоогоор 3,481,431 харилцагч, 610,068 зээлдэгчид хүрч үйлчилж байна. Нийт *харилцагчдын тоо өмнөх оны мөн үеэс 58.0 хувиар өсөж* 3,481,431-д, зээлдэгчдийн тоо өмнөх оны мөн үеэс 43,3 хувиар өсөж 610,068-д хүрлээ. Энэ нь 1 ББСБ-ын харилцагчдийн тоо өмнөх оны мөн үеэс 4.4 дахин, оны эхнээс 6.4 дахин огцом өссөнтэй холбоотой.

Нийт харилцагчдын 93.1% буюу 3,241,570 нь, зээлдэгчдийн 70.2% буюу 428,002 нь санхүүгийн үйлчилгээнд техник технологийг ашиглаж /финтек/, онлайн зээлийн үйлчилгээ нэвтрүүлж буй ББСБ-уудын харилцагч, зээлдэгч байгаа бол нийт харилцагчдын 6.9% буюу 239,861, зээлдэгчдийн 29.8% буюу 182,066 нь уламжлалт ББСБ-ын харилцагч, зээлдэгч байна. Гадаад валют арилжааны үйлчилгээ дагнан эрхэлдэг ББСБ-уудын харилцагчид 12,072 буюу нийт харилцагчдын 0.3 хувийг бүрдүүлж байна.

Нийт зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 11.8% буюу 150.2 тэрбум төгрөгөөр өсөж 2021 оны I улирлын байдлаар 1,422.0 тэрбум төгрөгт хүрсэн бөгөөд үүнд 112.4 тэрбум төгрөгийн эрсдэлийн сан байгуулж, 1,309.6 тэрбум төгрөгийн цэвэр зээлийн үлдэгдэлтэй гарсан байна. Нийт зээлийн үлдэгдлийн 85.5 хувийг буюу 1,216.3 тэрбум төгрөгийг хэвийн зээл, 4.1 хувийг буюу 59.0 тэрбум төгрөгийг хугацаа хэтэрсэн зээл, 10.3 хувийг буюу 146.7 тэрбум төгрөг чанаргүй зээлийн үлдэгдэл бүрдүүлж байна.

Нийт зээлд эзлэх хэвийн зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 2.1 пунктээр буурсан бол хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн хэмжээ харгалзан 0.2, 2.0 пунктээр тус тус өссөн байна. Хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн 205.7 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлийн 54.6%-д буюу 112.4 тэрбум төгрөгийн зээлийн эрсдэлийн сан байгуулсан байна. Харин чанаргүй зээлийн хэмжээ 2020 оны жилийн эцэст өнгөрсөн оны мөн үеэс 2.06 пунктээр өссөн бол 2021 оны I улирлын байдлаар 2020 оны жилийн эцсээс 0.04 пунктээр буурч 11.2 хувьд хүрэв.

Зураг 22. ББСБ-ын чанаргүй зээл

Эх сурвалж: ҮСХ, СЗХ

ХЗХ-ны статистик үзүүлэлтүүд

2021 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар ХЗХ-ны зах зээлийн нийт хөрөнгө 278,934,885.48 мянган төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 21.5 хувь буюу 49,400,139.63 мянган төгрөгөөр өсөж банкны зах зээлийн 0.7 хувьтай тэнцэж байна.

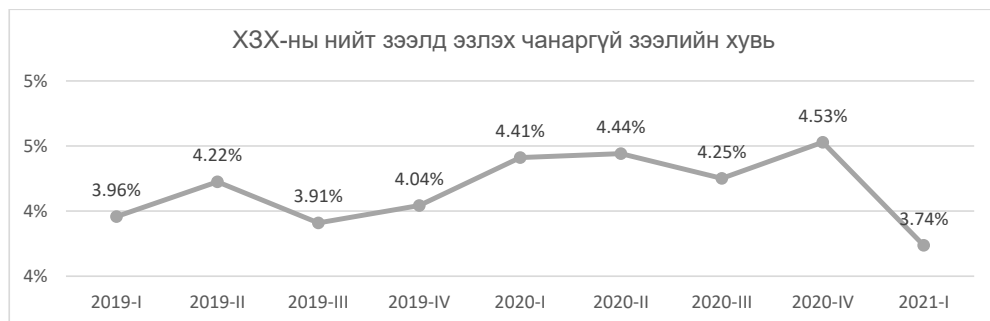
Нийт зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 11.1 хувь буюу 19,125,826.71 мянган төгрөгөөр өсөж 192,066,061.51 мянган төгрөгт хүрсэн бөгөөд 5,097,002.88 мянган төгрөгийн эрсдэлийн сан байгуулж, 186,969,058.63 мянган төгрөгийн цэвэр зээлийн үлдэгдэлтэй байна. Харин хугацаа хэтэрсэн зээлийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 7.5 хувь буюу 448,371.85 мянган төгрөгөөр буурсан үзүүлэлттэй байна.

2021 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар ХЗХ-д нийт 126,185,391.48 мянган төгрөгийн зээл олгож, 101,692,341.05 мянган төгрөгийн зээлийн эргэн төлөлт хийгдэж 192,066,061.51 мянган төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна. Зээлийн үлдэгдлийг зээлийн бүтээгдэхүүнээр нь ангилахад нийт зээлийн үлдэгдлийн 72.8 хувь буюу 139,828,542.67 мянган төгрөгийг бусад, 8.8 хувь буюу 16,890,374.09 мянган төгрөгийг бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа, 3.2 хувь буюу 6,145,518.46 мянган төгрөгийг хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур, 5.8 хувь буюу 10,142,030.03 мянган төгрөгийг санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа, 2.2 хувь буюу 4,291,057.10 мянган төгрөгийн барилгын зориулалтаар тус тус авсан байна. Мөн нийт зээлийн үлдэгдлийн 8.0 хувь буюу 15,290,559.26 мянган төгрөгийг хэрэглээ, цалин, тэтгэвэр, хадгаламж барьцаалсан зээл эзэлж байна.

2021 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар ХЗХ-ны зах зээлийн хэмжээнд нийт зээлийн үлдэгдлийн 93.5 хувь буюу 179,521,742.67 мянган төгрөгийг хэвийн зээл, 2.9 хувь буюу 5,557,412.65 мянган төгрөгийг хугацаа хэтэрсэн зээл, 3.6 хувь буюу 6,986,906.18 мянган төгрөгийг чанаргүй зээлийн үлдэгдэл бүрдүүлж байна. 2021 оны 1 дүгээр улиралд хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн 12,544,318.84 мянган төгрөгийн үлдэгдэлд 40.6 хувь буюу 5,097,002.88 мянган төгрөгийн зээлийн эрсдэлийн санг байгуулсан байна.

2021 оны 1 дүгээр улиралд нийт зээлд эзлэх хэвийн зээлийн хувь хэмжээ өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 1.3 пунктээр өсөж 93.5 хувь, хугацаа хэтэрсэн зээлийн хувь хэмжээ 0.6 пунктээр буурч 2.9 хувь, чанаргүй зээлийн хувь хэмжээ 0.7 пунктээр буурч 3.74 хувьд хүрсэн байна.

Зураг 23. ХЗХ-ны чанаргүй зээл

Эх сурвалж: ҮСХ, СЗХ

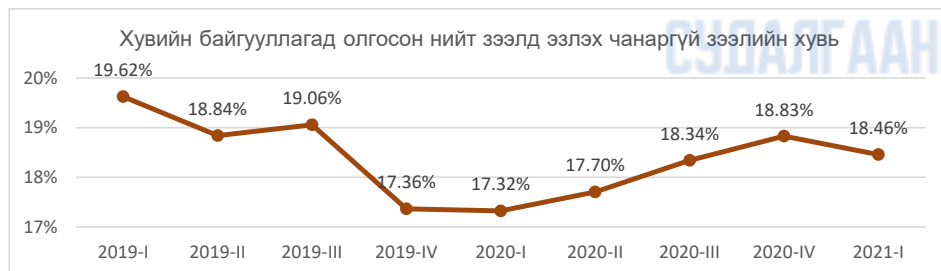
Банкуудын зээлийн статистик үзүүлэлтүүд (2021 оны 5 дугаар сарын байдлаар)

Банкуудын зээлийн үлдэгдэл өмнөх оны мөн үеэс 6.2 хувиар өсч 18.1 их наяд төгрөгт хүрсэн байна. Тодруулбал өмнөх оны мөн үеэс хувийн байгууллагын зээл 4.6 хувиар өсч 8.5 их наяд төгрөгт, иргэдийн зээл 4.0 хувиар өсч 9.0 их наяд төгрөгт хүрчээ. Нийт зээлийн үлдэгдлийн 1.8 их наяд төгрөг буюу 10.0 хувь нь гадаад валютаар олгосон зээл байна.

Өмнөх сартай харьцуулахад зээлийн үлдэгдэл 580.0 тэрбум төгрөг буюу 3.3 хувиар өсч, хувийн байгууллагын зээл 4.3 хувь, иргэдийн зээл 2.5 хувиар тус тус өсчээ. Харин банкуудаас МИК ОССК-д шилжүүлсэн иргэдийн ипотекийн зээлийг нэмж тооцвол нийт зээлийн үлдэгдэл өмнөх оны мөн үеэс 5.2 хувиар, өмнөх сараас 2.7 хувиар нэмэгдсэн байна. Чанаргүй зээлийн 73.3 хувийг, хугацаа хэтэрсэн зээлийн 79.0 хувийг хувийн байгууллагын зээл бүрдүүлж байна. Чанаргүй зээлийн үлдэгдэл 2,016.9 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх сартай харьцуулахад 30.0 тэрбум төгрөгөөр өссөн байна. Чанаргүй зээлийн 10.9 хувь нь гадаад валютын зээл байна. Чанаргүй зээлийн 20.3 хувийг уул уурхай, 19.1 хувийг боловсруулах, 15.4 хувийг барилга, 10.1 хувийг үл хөдлөх, 7.9 хувийг цалин, тэтгэврийн зээл тус тус эзэлж байна.

Чанаргүй зээлийн хэмжээ 2021 оны I улирлын байдлаар 2020 оны жилийн эцсээс 0.04 пунктээр буурч 18.46 хувьд хүрэв.

Зураг 24. Арилжааны банкны чанаргүй зээлийн хувь

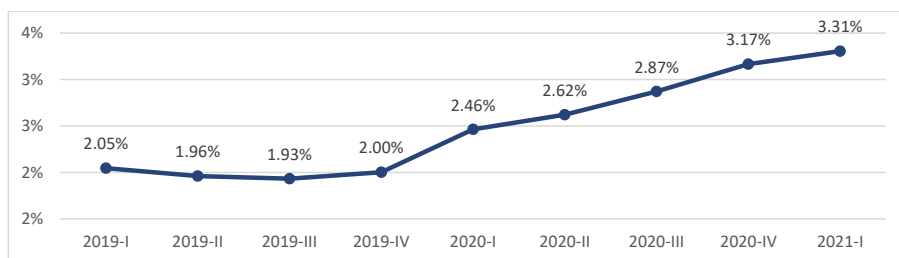

Эх сурвалж: Монголбанк

Иргэдийн зээлийн үлдэгдэл өмнөх сараас 215.6 тэрбум төгрөгөөр өссөн байна. Иргэдийн зээлийг задалж авч үзвэл, өмнөх сараас худалдааны салбарын зээл 145.9 тэрбум, хадгаламж барьцаалсан зээлийн үлдэгдэл 50.5 тэрбум, ипотекийн зээлийн үлдэгдэл 42.3 тэрбум (МИК-д шилжсэн багцыг оруулснаар) төгрөгөөр тус тус өсч, цалин, тэтгэврийн зээлийн үлдэгдэл 18.9 тэрбум, автомашины зээлийн үлдэгдэл 8.9 тэрбум төгрөгөөр тус тус буурсан байна.

Чанаргүй зээлийн хэмжээ 2021 оны I улирлын байдлаар 2020 оны жилийн эцсээс 0.04 пунктээр буурч 18.46 хувьд хүрэв.

Зураг 25. Иргэдэд олгосон чанаргүй зээлийн хувь

Эх сурвалж: Монголбанк

Хүснэгт 14. Даатгалын байгууллагын үзүүлэлт

ДААТГАЛЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ, улирал бүрийн эцэст									
Даатгалын байгууллагын үндсэн үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Даатгалын компаниудын нийт актив	327607.4	354744.2	373566.6	365849.2	349955.8	359206.8	390693.1	382072	401201
Даатгалын хураамжийн орлого	38335.2	103964	154207.9	196600.4	41477	96362.8	163408.5	205067	39792
Үүнээс: Жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалын хураамжийн орлого	7444.5	21583.7	26888.6	36486.3	7098.1	21141.6	29413.5	34582.9	6762.6
Сайн дурын даатгалын хураамжийн орлого	30890.7	82380.3	126395.6	158841.6	34378.9	75221.2	133995.1	170484.1	33029.8
Нөхөн төлбөр	12558.1	25736.1	40212.6	65472.8	15643.5	27739.6	43503.2	59827.8	12392.4
Үүнээс: Жолоочийн хариуцлагын албан журмын даатгалын нөхөн төлбөр	4757.4	9141.9	13326.6	19172.5	5012.9	8611.9	13079.9	17548.2	3942.7
Сайн дурын даатгалын нөхөн төлбөр	7800.8	16594.2	26432.9	45788.5	10630.7	19127.7	30423.3	42279.6	8449.7

Эх сурвалж: СЗХ

Хүснэгт 15. ХЗХ-ны үзүүлэлт

ХАДГАЛАМЖ, ЗЭЭЛИЙН ХОРШООДЫН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ, улирал бүрийн эцэст

Хадгаламж зээлийн хоршоодын үндсэн үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
Мөнгөн хөрөнгө	45220.9	45371.3	46383.3	57607.6	47228.3	59495	52971.4	77670.1	73619.9
Зээлийн өрийн үлдэгдэл	152782.9	151874.2	158215.9	152188.6	167970.2	160128.1	171180.1	162563.2	186969.1
Үүнээс: чанаргүй зээл	6047.6	6415.5	6186.8	6152.1	7410.3	7112.9	7277.7	7362.7	6986.9
Бусад актив	10086.9	9806.5	10178.2	8321.9	9837.7	14816.7	10129.8	15741.6	18345.9
Нийт актив	211670	210631.2	218356.9	222616.7	229534.7	234439.8	234281.3	255974.9	278934.9
Хадгаламж	150978.8	148355.6	154420.9	155803.3	159015.8	163394.1	163634.6	182183.8	201351.5
Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан хөрөнгө	14894.9	12547.2	10417.7	9280.1	10754.9	9778.6	9217.5	8940.9	7524.5
Бусад пассив	13500.7	13424.7	13659.1	14665.8	16524.4	15730.6	13954.1	15379	18970
Нийт пассив	179421.8	174327.5	178497.7	179749.2	186313.1	188903.2	186806.2	206503.7	227845.5
Өөрийн хөрөнгө	32248.2	36303.7	39859.2	42867.4	43221.6	45536.5	47475.1	49471.2	51089.4
Үүнээс: Хоршоологчдын өмч болон Гишүүдийн оруулсан хувь хөрөнгө	15875.8	17505.3	17531.5	18014.2	18414.2	18225.4	18283.3	18470	21324
Хуримтлагдсан ашиг	7130.8	9508.5	12725.5	15143.6	13051.5	15110.8	17217.8	16161.8	12114.9
Нийт пассив	211670	210631.2	218356.9	222616.7	229534.7	234439.8	234281.3	255974.9	278934.9
Тайлант хугацааны эцэс дахь хадгаламж, зээлийн хоршоодын тоо	282	275	271	261	254	256	248	249	249
Үүнээс: УБ хотод үйл ажиллагаа эрхэлж буй	178	174	169	164	160	155	150	148	148
Орон нутагт үйл ажиллагаа эрхэлж буй	104	101	102	97	94	101	98	101	101
Гишүүдийн тоо	65913	67524	70121	70968	74701	70794	73183	72502	75002
ХЗХ-ны нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээлийн хувь	3.96%	4.22%	3.91%	4.04%	4.41%	4.44%	4.25%	4.53%	3.74%

Эх сурвалж: СЗХ

Хүснэгт 16. Арилжааны банкны үндсэн үзүүлэлт

СЕКТОР: ИРГЭД ЭЦСИЙН ҮЛДЭГДЭЛ (сая төгрөг)

Үндсэн үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
ЗЭЭЛИЙН БҮГД ДҮН /сая төгрөгөөр/	9,070,554	9,382,464	9,277,316	9,266,388	8,477,331	8,673,587	8,759,743	8,531,551	8,852,434
Хугацаандаа байгаа зээл	8,615,494	8,903,344	8,748,272	8,753,382	7,899,458	8,020,839	8,089,781	7,783,624	8,061,019
1 хүртэл жилийн хугацаатай	1,837,752	1,261,196	1,020,799	1,008,658	987,171	935,694	864,865	741,081	976,673
1-5 хүртэл жилийн хугацаатай	4,390,595	5,027,036	5,238,515	5,165,781	4,498,424	4,533,792	4,646,258	4,316,704	4,357,398
5 ба түүнээс дээш жилийн хугацаатай	2,387,147	2,615,113	2,488,958	2,578,943	2,413,864	2,551,354	2,578,658	2,725,839	2,726,947
Хугацаа хэтэрсэн зээл	184,782	179,044	207,624	184,782	212,480	215,878	186,191	250,827	275,935
Хэвийн бус зээл	65,285	64,101	67,810	65,285	78,156	113,592	109,609	102,995	102,548
Эргэлзээтэй зээл	77,301	52,079	74,278	77,301	78,425	95,811	122,672	124,042	120,269
Муу зээл	185,637	183,897	179,332	185,637	208,812	227,467	251,490	270,064	292,664
Нийт чанаргүй зээл	328,224	300,076	321,420	328,224	365,393	436,870	483,771	497,100	515,481
Иргэдэд олгосон нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээлийн хувь	2.1%	2.0%	1.9%	2.0%	2.5%	2.6%	2.9%	3.2%	3.3%

Эх сурвалж: СЗХ

Хүснэгт 17. Хувийн байгууллагын зээлийн эцсийн үлдэгдэл (сая төгрөг)

Үндсэн үзүүлэлт	2019-I	2019-II	2019-III	2019-IV	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV	2021-I
ЗЭЭЛИЙН БҮГД ДҮН /сая төгрөгөөр/	8,063,480.4	8,496,066.3	8,532,133.3	8,489,896.1	8,322,445.2	8,235,770.5	7,983,129.8	7,928,519.3	8,053,272.3
Хэвийн бус зээл	235,125.6	180,759.0	230,777.3	204,240.0	187,636.6	231,890.5	230,249.4	235,296.2	200,816.9
Эргэлзээтэй зээл	501,101.2	358,324.7	329,077.8	344,364.4	269,589.2	263,121.6	234,161.3	220,590.4	219,522.3
Муу зээл	846,124.1	1,061,398.9	1,066,207.3	925,581.7	984,408.9	962,856.9	999,640.2	1,036,774.1	1,065,901.5
Нийт чанаргүй зээл	1,582,350.9	1,600,482.6	1,626,062.4	1,474,186.1	1,441,634.7	1,457,869.0	1,464,050.9	1,492,660.7	1,486,240.7
Хувийн байгууллагад олгосон нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээлийн хувь	20%	19%	19%	17%	17%	18%	18%	19%	18%

Эх сурвалж: СЗХ

6. НИЙГМИЙН ХҮРЭЭНД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭ, НӨЛӨӨЛӨЛ

Өрхөд чиглэсэн арга хэмжээ

2020 онд иргэдэд үзүүлсэн халамж, татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн хэмжээ 2.4 их наяд төгрөгт хүрсэн. Энэхүү дэмжлэгийн нийт хэмжээ нь 198 мянган төрийн албан хаагчдын 1.6 жилийн цалин, эсхүл аж ахуйн нэгжийн 156 мянган ажилтны бүтэн жилийн цалингийн сантай тэнцэхээр байгаа аж.

- ✓ Энэ хугацаанд хувийн хэвшилд ажиллаж байгаа 989 мянган ажилтан цалингийн орлогодоо суутгуулах байсан 198.0 тэрбум төгрөгийн татварыг чөлөөлжээ.
- ✓ Түүнчлэн 570 гаруй мянган даатгуулагч иргэдийн НДШ-д төлөх байсан 566.8 тэрбум төгрөгийг чөлөөлжээ. Ингэснээр нэг ажилтан сард дунджаар 241 мянган төгрөг, зургаан сарын хугацаанд нийт 1,446 мянган төгрөгийг татвар, нийгмийн даатгалын байгууллагад төлөх байснаас чөлөөлөгдсөн байна.

Цар тахлын үед өрх, иргэнд чиглэсэн нийгмийн хамгааллын хариу арга хэмжээнд 2020 онд нийт 1 их наяд 253 тэрбум 200 сая төгрөгийг төсвөөс зарцуулжээ. Үүнд;

- ✓ 1.2 сая хүүхдэд олгох мөнгийг 9 сарын турш 100 мянган төгрөгт хүргэн нэмэгдүүлж сар бүр олгосон хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжид 1,060.4 тэрбум төгрөг,
- ✓ 59.3 мянган ахмад, 11 мянган хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд 8 сарын турш 288 мянган төгрөгт хүргэн нэмэгдүүлж сар бүр олгосон халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмжид 145.6 тэрбум төгрөг,
- ✓ Орлого багатай өрхийн 123.5 мянган том хүн, 118.4 мянган хүүхдэд хэмжээг нь 2 дахин нэмэгдүүлж 5-8 сарын хугацаанд олгосон хүнсний талонд 53.2 тэрбум төгрөгийг тус тус зарцуулсан байна.

Зорилтот бүлгийн өрх, иргэнд дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр: ХНХЯ улсын хэмжээнд гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбоотой хүнсний дэмжлэг зайлшгүй шаардлагатай 43.2 мянган өрхөд хүнсний дэмжлэг, 13.4 мянган өрхөд хүнсний бус дэмжлэгийг үзүүлэх ажлыг төрийн болон төрийн бус байгууллага, олон улсын болон аж ахуйн нэгж байгууллагатай хамтран зохион байгуулсан байна. Мөн Нийслэлийн Засаг даргын тамгын газар, Агаарын бохирдолтой тэмцэх газар, Нийслэлийн нийгмийн халамжийн газар, Тавантолгой түлш ХХК-тай

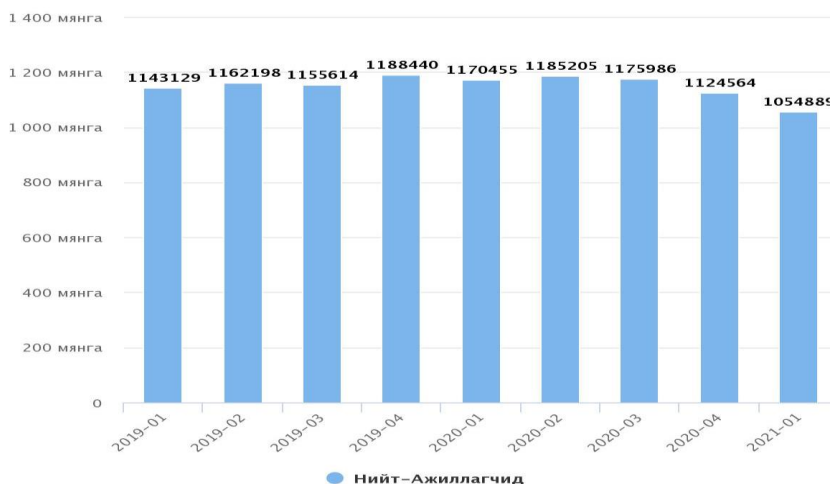
хамтран бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэн хугацаанд нийслэлийн 10 мянган өрхөд (нэг өрхөд 2 сарын хэрэглээ буюу 933 кг) сайжруулсан түлш тараах ажлыг зохион байгуулжээ.

Нийгмийн хөгжлийг тодорхойлох хэд хэдэн үндсэн үзүүлэлтүүд байдаг ба үүнд: хөдөлмөр эрхлэлт, өрхийн амжиргааны түвшин, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн халамж, тэтгэмж, болон амьдрах орчин нөхцөл зэргийг харьцуулан авч үздэг. Иймд Коронавирусийн тархалтаас урьдчилан сэргийлэх Засгийн газрын арга хэмжээ, хөл хорио нь нийгэмд хэрхэн нөлөөлж буй талаар үнэлэлт дүгнэлт өгөх үүднээс хөдөлмөр эрхлэлт, өрхийн орлого, боловсрол, нийгмийн халамж зэрэг шалгуур үзүүлэлтүүдийг авч үзэв.

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал: Улсын хэмжээнд арван таваас дээш насны ажилчид 2019 оны 4 улиралд 1188440, 2020 оны 4 улиралд 1124564, 2021 оны 1 улиралд 1054889 тус тус бүртгэгдсэн байна.³⁵⁷

Зураг 26. Хөдөлмөр эрхлэлт

Эх сурвалж: УЦХ

2020 оны 1 улирлаас эхлэн ажил эрхлэлт багассан бөгөөд ажил эрхлээгүй гол шалтгаан нь коронавирусээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хөл хорио тогтоосны улмаас засгийн газрын байгууллагууд, сургууль, цэцэрлэг, бизнесүүдийн үйл ажиллагааг хаасантай холбоотой байна. Ажил эрхлэхээ больсон 3 хүн тутмын 2 нь үйлчилгээний салбарт, 1 нь аж үйлдвэрийн салбарт ажиллаж байгаа бол энэ ангилалд хамаарах нийт иргэдийн 74 хувь нь хот, суурин газарт амьдарч байна.³⁵⁸

Цар тахлын үед ажил эрхлэлт хот суурин газарт хамгийн ихээр буурсан бол үйлчилгээний салбарын хөдөлмөр эрхлэгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт 2020 оны 12 сард хамгийн их багассан байна.

³⁵⁷https://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_0400_006V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T1&Indicator_select_all=0&IndicatorSingleSelect=_201&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_202101_202004_202003_202002_202001_201904_201903_201902_201901&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=&viewtype=columnchart

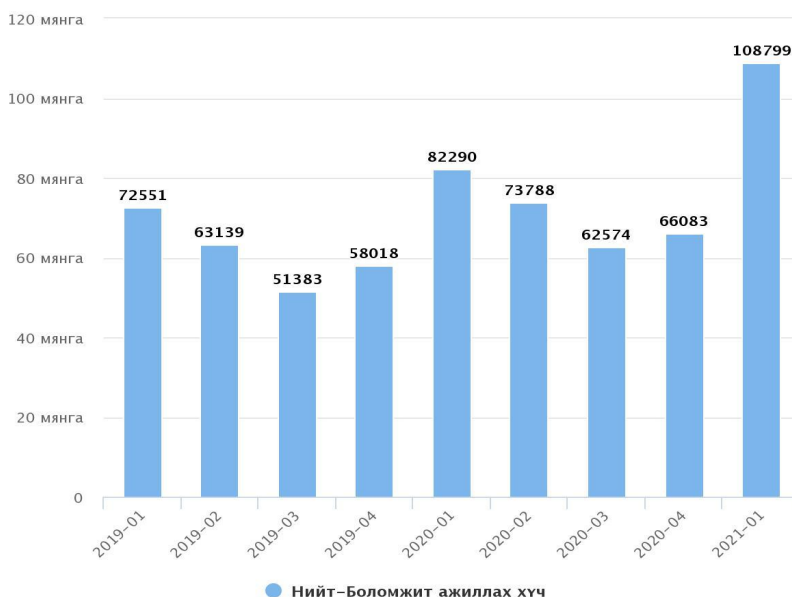
³⁵⁸<https://documents1.worldbank.org/curated/en/213701595317758212/pdf/Results-of-Mongolia-COVID-19-Household-Response-Phone-Survey-Round-1.pdf>

Дэлхийн банкны судалгаагаар хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг харвал 2020 оны 12 сард тогтоосон хол хорионы үед ажил эрхлэлт хамгийн бага буюу 37.7 хувьтай байсан байна. Үйлчилгээний салбарын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин цар тахлын өмнөх үетэй харьцуулахад 2021 оны 04 сард 17 хувиар бага байна.

Үйлдвэрлэлийн салбарын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал 2021 оны 4 сард өмнөх онтой харьцуулахад сэргэсэн хэдий ч цар тахлын өмнөх үеийн түвшиндээ хүрэх болоогүй байна. 2021 оны 04 сарын байдлаар хөдөө аж ахуйн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин цар тахлын өмнөх үетэй харьцуулахад 10 хувиар бага байна.

Улсын хэмжээнд 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын нийт боломжит ажиллах хүч³⁵⁹

Зураг 27. Ажиллах хүч

Эх сурвалж: УХС

ӨРХИЙН ОРЛОГО

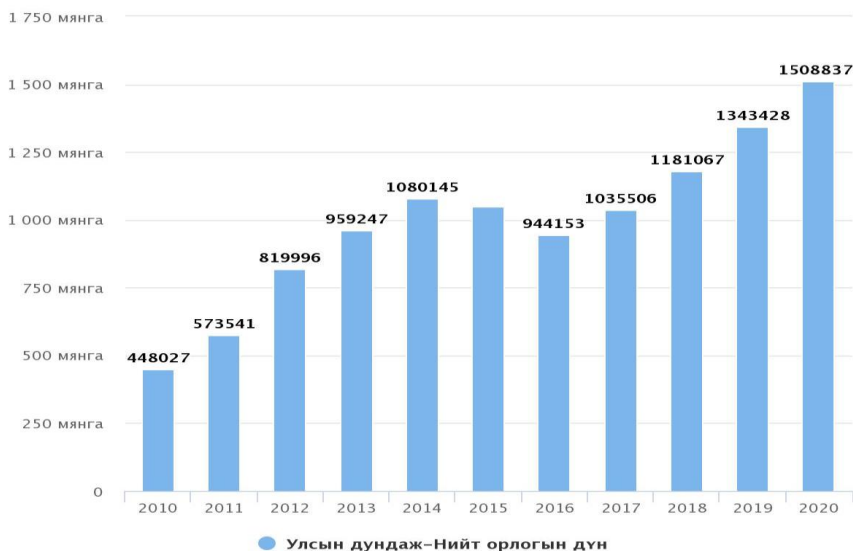
Олон үзүүлэлт бүхий түүврийн судалгааны үр дүнд 2020 оны 2 дугаар сараас хойш өрхийн сарын дундаж орлогод нэлээдгүй өөрчлөлт гарсан бөгөөд судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 57 хувь нь орлого буурсан гэж хариулсан бол 43 хувь нь орлого буураагүй гэж хариулжээ. Сарын дундаж орлого буурсан өрхүүдийн хамгийн өндөр буюу 61 хувь нь цар тахлын үед ажиллах боломжгүй болсон, 21 хувь нь бизнесийн эрэлт буурсан, 10 хувь нь бизнес хаагдсан, 7 хувь нь ажлын цаг багассан, 6 хувь нь өөрийн бизнес хаагдсан, 9 хувь нь бусад шалтгаанаар орлого буурсан хэмээн хариулсан байна.

“Коронавирусийн нөлөөллийг тодорхойлох өрхөд суурилсан судалгаа”-ны үр дүнгээр 2020 оны 12 дугаар сараас хойш нөхцөл байдал сайжрах шинж ажиглагдаж байгаа ч өрхийн нийт орлого цар тахлын өмнөх түвшинтэй харьцуулахад бууралттай хэвээр

³⁵⁹https://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_0400_006V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T1&Indicator_select_all=0&IndicatorSingleSelect=_31&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_2021_01_202004_202003_202002_202001_201904_201903_201902_201901&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=&viewtype=columnchart

байна. Цар тахлын өмнөх үетэй харьцуулахад өрхийн орлого нь буурсан гэж хариулсан өрхүүдийн 30 хувь нь орлогынхоо 20-40 хувийг алдсан гэж хариулсан бол үлдсэн 58 хувь нь 40-өөс дээш хувийг алдсан гэж хариулсан байна. 2020 оны 12 сард тогтоосон хөл хорио нь өрхүүдийн хэрэглээний ялгаатай бүлгүүд болон оршин суугаа суурьшлаас үл хамааран орлогын өөрчлөлтөд хүчтэй нөлөөлсөн. Өрхийн бүлгүүдийн хувьд 35-39 хувийнх нь орлого 2020 оны 08 сараас 12 сар хүртэлх хугацаанд буурсан гэж хариулжээ. Дээрх хоёр судалгааны үд дүнгээс үзэхэд Ковид 19 цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх хол хорионы үед өрхийн орлого буурч эргэн сэргэхдээ удаашралтай байгааг харж болохоор байна.

Зураг 28. Хот хөдөөгийн нийт өрхийн жилийн дундаж орлого³⁶⁰

Эх сурвалж: YCX

НИЙГМИЙН ХАЛАМЖ

Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх арга хэмжээнд өрхүүдийн 20 хувь нь хамрагдсан ч энэ чөлөөлөлт нь тухайн өрхүүдэд бодитой дэмжлэг болсон байна.

ЗГ-аас цар тахлын хариу арга хэмжээ болгож 2020 оны 4 сараас хувь хүнийг нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Нийт өрхийн бараг тал нь нийгмийн даатгал (сайн дурын эсвэл албан журмын) төлдөг бөгөөд тэдний 20 орчим хувь нь НДШ-ээс чөлөөлөгдөх хөтөлбөрт хамрагдсан байна.

³⁶⁰https://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_1900_001V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T1&HSES1_select_all=0&HSES1SingleSelect=_11&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2020_2019_2018&viewtype=columnchart

Зураг 29. Засгийн газраас үзүүлсэн дэмжлэг

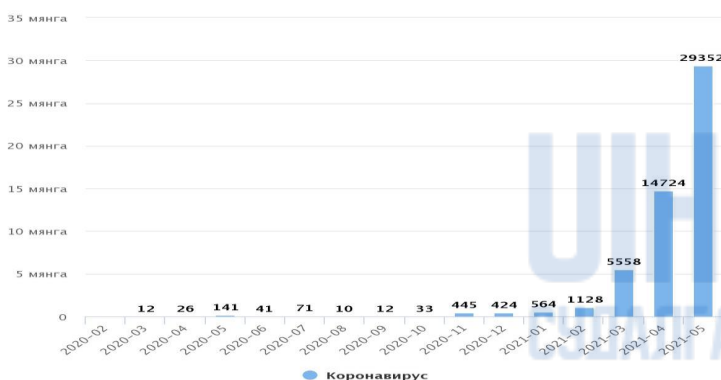
Эх сурвалж: Сангийн яам

Олон үзүүлэлт бүхий түүвэр судалгаанд Ковид-19 цар тахлын үед Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн дэмжлэгүүдийг хамрагдсан өрхийн хувь, дэмжлэгийн төрөл, хот хөдөөгийн ангилал гэсэн үзүүлэлтүүдээр харуулжээ.

ЭРҮҮЛ МЭНД

Хөл хорионы үе буюу 2020 оны 12 сард эмчилгээ шаардлагатай болсон 3 өрх тутмын 1-ийнх нь хэн нэг гишүүн эмнэлгийн үйлчилгээ авч чадаагүй байна. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж 12 дугаар сараас сайжирсан ч хот, суурин газрын хувьд хүртээмж удаашралтай байна. Хөдөөд эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж 12 дугаар сараас 4 дүгээр сарын хооронд мэдэгдэхүйц сэргэсэн. Мөн Улаанбаатарт Ковид-19-ийн тархалт огцом нэмэгдсэнтэй холбогдуулан эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж бага зэрэг өсчээ.

Зураг 30. Коронавирусаар өвчлөгчид 2020 оны 2 сараас 2021 оны 5 сар хүртэл

Эх сурвалж: ЭМЯ

Эмнэлэг, тусгаарлан эмчлэх байрны орны мэдээлэл:

2021 оны 06 дугаар сарын 14-ний өдрийн байдлаар 5409 хүн эмнэлэг, тусгаарлан эмчлэх байранд хэвтэн эмчлүүлж байна.

Үүнээс:

- Төрөлжсөн эмнэлэгт – 537
- Ковидын үндсэн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх эмнэлгүүдэд –3067

- Ковидын халдвартай хөнгөн өвчтөн хэвтүүлэн эмчлэх эмнэлэг, сувилал -1055
- Алслагдсан 3 дүүргийн эмнэлэгт хэвтэн эмчлүүлж буй – 277
- Тусгаарлан эмчлэх байранд хэвтэн эмчлүүлж буй – 473

Сул орны мэдээ:

- Төрөлжсөн эмнэлгүүдэд сул орны тоо – 28 энгийн, 18 эрчимт
- Ковидын үндсэн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх эмнэлгүүд – 34 энгийн, 4 эрчимт
- Ковидын халдвартай хөнгөн өвчтөн хэвтүүлэн эмчлэх эмнэлэг, сувилал- 26 энгийн,
- Алслагдсан 3 дүүргийн сул орны тоо – 16 энгийн, 7 эрчимт
- Тусгаарлан эмчлэх байрны сул орны тоо – 149 энгийн

Сүүлийн 24 цагт эмнэлгээс гарсан – 409, хэвтсэн – 476 хүн байна.

Хүснэгт 18. Засгийн газраас Ковид 19 цар тахлын үед хэрэгжүүлсэн нийгмийн даатгал, халамжийн арга хэмжээ (2021оны 4 сарын 1-ний байдлаар)

Нийгмийн даатгал халамжийн арга хэмжээ	2020 он (тэрбум төг)	2021 он (тэрбум төг)	Хэрэгжсэн хугацаа
Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 13.1.5-д заасан хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийг өрхийн мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэгдсэн өрхийн 0-18 хүртэлх насны, хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж авах хүсэлт гаргасан хүүхэд бүрд сар бүр бэлэн мөнгө олгох	1.060.4	720.0	2020.0401-2021.07.01 (Сунгах)
НДШ-ийг үе шаттай бууруулах	715.5	218.7	2020.0401-2021.07.01
Эрчим хүч хог, усны төлбөр төрөөс хариуцах	92.8	557.1	
Нийгмийн халамжийн тэтгэвэрийг 100000-төг өөр нэмэгдүүлэх	144.6	124.4	2021.12.1-2021.07.01
Татварын алданги, тогуулиас чөлөөлөх	49.0	61.0	2020.0201-2021.07.01
Бусад хөнгөлөлт чөлөөлөлт	464.5	45.7	2020.02.01-2021.07.01

Эх сурвалж: Сангийн яам

Хүснэгт 19.Засгийн газраас Ковид 19-ын үед иргэд аж ахуй нэгжүүдийг дэмжсэн арга хэмжээ

	Арга хэмжээнд багтсан хэрэглэгч (мян)	Мөнгөн дүн (тэрбум төг)	Хэрэгжсэн хугацаа
Айл өрхийн болон зарим ах ахуй нэгж байгууллагын цахилгаан болон дулааны эрчим хүчний төлбөрийг төрөөс хариуцан төлөх	729	477.2	2020.12.01-2021.07.01
Айл өрхийн болон зарим ах ахуй нэгж байгууллагын цэвэр, бохир уснд төлбөрийг төрөөс хариуцан төлөх	870.8	108.2	2020.12.01-2021.07.01
Айл өрхийн хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг төрөөс хариуцан төлөх		26.6	2020.12.01-2021.07.01

Эх сурвалж: Сангийн яам

Өрхөд чиглэсэн арга хэмжээ

- 989 мянган ажилтныг 198.0 тэрбум төгрөгөөр татвараас, 748.6 мянган даатгуулагчдыг 512.3 тэрбум төгрөгийн НДШ-ээс чөлөөлсөн.
- 1.2 сая хүүхдэд 1064.4 тэрбум төгрөгийн тэтгэмж олгосон.
- Үйл ажиллагаа нь зогссон 7284 ААН-д 220.849 тэрбум төгрөгийн тэтгэмж олгосон.
- Хүнсний хангамж зайлшгүй шаардлагатай 119352 хүүхэд, 123935 насанд хүрэгчдэд 44.6 тэрбум төгрөгийн хүнсний талон олгосон.
- Халамжийн тэтгэвэр болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тэтгэмжийг 100 мянган төгрөгөөр нэмэгдүүлж 70413 иргэнд 144.6 тэрбум төгрөг олгосон.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- The Tragedy of More Missed Opportunities 2020-0807.pdf
- Influence of CD19, Urugwai.pdf
- Global economic effect of Covid. 2021.6.pdf
- Exnii 5 sariin tuswiin guitsetgel.pdf
- 2020-04-мон, нүүрсний статистик.pdf
- Bichil business-t uzuuleh nuluu, 2020.pdf
- ШИНЭ КОРОНА ВИРУС (COVID-19)-ИЙН УЛМААС САНХҮҮГИЙН САЛБАРТ үүссэн сөрөг нөлөөллийг бууруулахад чиглэгдсэн арга хэмжээ.pdf
- Өрхөд суурилсан судалгаа, 3 дахь шатны үр дүн.pdf
- Төрийн байгуулал судлал сэтгүүл #02, Цар тахал буюу тодорхой бус нөхцөл анхаарах зүйлс.pdf
- Улаанбаатар хот, 2021, 1, 20.pdf
- Цар тахлын хөдөлмөрийн зах зээлд үзүүлэх нөлөөлөл.pdf
- Вор-manual.pdf
- Монгол Улсын Сангийн яам (1212.mn)
- Монгол Улсын Сангийн яам (mof.gov.mn)
- Санхүүгийн зохицуулах хороо :: FRC.mn
- Даатгалын салбарын мэдээ, 2021, 5-р сар.pdf
- Монголбанк - Монгол Улсын Төв Банк. (mongolbank.mn)
- Кронувирусийн нөлөөллийг тодорхойлох өрхөд суурилсан судалгаа 1-4 (2021) <https://www.worldbank.org/mn/country/mongolia/brief/monitoring-covid-19-impacts-on-households-in-mongolia>
- Олон үзүүлэлт бүхий түүвэр судалгаа 2021 https://www.unicef.org/mongolia/mn/press_release/dissemination-workshop-key-findings-1st-and-2nd-waves
- <https://www.covidmongolia.mn/Default.aspx>
- <https://www.1212.mn/surveymn.aspx>
- <https://www.worldbank.org/mn/country/mongolia/brief/monitoring-covid-19-impacts-on-households-in-mongolia>
- <https://academy.edu.mn/content/pandemics-human-rights-violation-mongolia/>
- [https://www.covidmongolia.mn/pdf/Rapid%20Assessment%20on%20the%20Impact%20of%20COVID-19%20on%20GBV%20Situation%20and%20Response%20\(Mon\).pdf](https://www.covidmongolia.mn/pdf/Rapid%20Assessment%20on%20the%20Impact%20of%20COVID-19%20on%20GBV%20Situation%20and%20Response%20(Mon).pdf)
- <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Education%20Monitoring%20Report%202020%20-%20Inclusion%20and%20education%20-%20All%20means%20all%20%5BMN%20Summary%5D.pdf>
- https://www.forum.mn/res_mat/2021/Corona&Education.pdf
- https://www.forum.mn/res_mat/2020/OSF_COVID-19_2.pdf
- <https://www.worldbank.org/mn/country/mongolia/brief/world-bank-groups-response-to-covid-19-coronavirus-in-mongolia>-Монгол улсад коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг Дэлхийн Банк Группээс үзүүлж буй хариу арга хэмжээ
- https://www.savethechildren.mn/uploads/publication/202010/Save_the_Children_RNA_MN_Final.pdf
- https://www.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=covid_economy_2021.01.pdf&ln=Mn
- <https://www.kas.de/documents/268650/0/%D0%A2%D3%A9%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BD+%D0%B1%D0%B0%D0%B9%D0%B3%D1%83%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%BB+%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BB%D0%B0%D0%BB+%D1%81%D1%8>

D%D1%82%D0%B3%D2%AF%D2%AF%D0%BB+%2302.pdf/b633ec44-d086-2df3-58df-6526fc5b9f42?version=1.0&t=1611026606882

- https://cdnweb.gosmart.mn/mtSkBHbHIEeYsOPqdHaMAw/iis.admin/%D0%9C%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%82%D1%83%D1%83%D0%B4/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D0%B0-%D0%BC%D1%8D%D0%B4%D1%8D%D1%8D-2020_1-IIA_1.pdf
- http://hdc.gov.mn/media/uploads/2020-08/2019-eruul_mendin_uzuulelt_MU_mail.indd_2020_____7___21final.pdf
- [https://www.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=MNG_HF_phonesurvey_R4_mn_Final\(4\).pdf&ln=Mn](https://www.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=MNG_HF_phonesurvey_R4_mn_Final(4).pdf&ln=Mn)
- <http://sdg.gov.mn/>
- https://www.1212.mn/tables.aspx?TBL_ID=DT_NSO_2100_027V1
- https://www.1212.mn/Stat.aspx?LIST_ID=976_L21&type=tables

УИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН